

KONGL. MAJ:TS
BEFALLNINGSHAFVANDES

UTI

Westmanlands Län

TILL

KONGL. MAJ:ET

I UNDERDÅNIGHET AFGIFNE

FEMÅRS-BERÄTTELSE,

för Åren 1832, 1833, 1834, 1835 och 1836.

STOCKHOLM,
ECKSTEINSKA BOKTRYCKERIET.

1840.

INLEDNING TILL

Kongl. Maj:ts befallningshafvandes femårsberättelse för åren ... – Stockholm, 1823-1857.

Täckningsår: 1817/1821-1851/55.

Kungl. Maj:ts överståthållares i Stockholms stad och Kungl. Maj:ts befallningshavandes i Sveriges län till Kungl. Maj:t femårsberättelser. Vissa femårsperioder finns även tabellbilagor.

Berättelserna innehåller följande avdelningar:

- Länets allmänna beskaffenhet
- Innevånare
- Näringar
- Politisk författning
- Städer

Efterföljare:

Bidrag till Sveriges officiella statistik. H, Kungl. Maj:ts befallningshavandes femårsberättelser, jämte Sammandrag för åren ... på Nädigaste befallning utarbetad och utgivet av Statistiska centralbyrån. – Stockholm, 1863-1912. Täckningsår: 1856/60-1901/05 = N.F., [1]-10.

Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes uti Westmanlands Län till Kongl. Maj:t i underdånighet afgifne Femårs-berättelse, för Åren 1832, 1833, 1834, 1835 och 1836.

Digitaliserad av Statistiska centralbyrån (SCB) 2010.

Vid digitaliseringen har en innehållsförteckning skapats och lags till.

KONGL. MAJ:TS
BEFALLNINGSHAFVANDES

UTI

Westmanlands Län

TILL

KONGL. MAJ:ET

I UNDERDÅNIGHET AFGIFNE

FEMÅRS-BERÄTTELSE,

för Åren 1832, 1833, 1834, 1835 och 1836.

STOCKHOLM,
ECKSTEINSKA BOKTRYCKERIET.

1840.

INNEHÅLL

Underdånig berättelse

	Sid.
§. 1 Länets Allmänna beskaffenhet.....	3.
§. 2 Innevånare.....	6.
§. 3 Näringar.....	10.
Jordbruket.....	10.
Rågen.....	15.
Hvetet.....	15.
Kornet.....	16.
Blandsäd.....	16.
Hafra.....	16.
Lin, hampa och humla.....	16.
Boskapsskötseln.....	17.
Boskapsafveln.....	22.
Bergs- och Bruksrörelsen.....	25.
§. 4 Politisk författning.....	39.
Kammarverk.....	39.
Politi.....	45.
Sparbankerne i länet äro 3.....	49.
§. 5 Städerna.....	49.
1:o Westerås.....	49.
2:o Sala Stad.....	51.
3:o Arboga.....	53.
4:o Köping.....	56.

Stormächtigste Allernådigste Konung!

Då det till underdånig åtlydnad af Eders Kongl. Majts Nådiga Circulaire-bref den 7:de April 1821 åligger mig, att, angående tillståndet i Westmanlands Län i Oeconomiskt och Statistiskt afseende, afgifva underdånig berättelse för det Qvinqvennium, som börjas med år 1832, har jag, på det under rättelserne måtte närma sig till tidepunkten för instundande Lagtima Riksdag, ansett mig böra i denna underdåniga berättelse äfven antaga förhållandet för år 1838, i förmodan att med dessa underdåniga berättelser åsyftas, att vinna upplysning och ledning vid lagtima Riksmöten, för bedömandet af Landets ställning och intressen.

§. 1 *Länets Allmänna beskaffenhet*

är uti de förut af mig afgifne femårsberättelser beskrifven och har icke egentligen undergått någon förändring.

Till den år 1828 af trycket utkomne åttonde förbättrade och förökade upplagan af Tunelds Geographi, har jag, hvad detta Län beträffar, med flere upplysningar tillhandagått och den beskrifning på Länet, som uti denna Geographi förekommer, är både tillförlitlig och fullständig.

Den i stor scala uppå Eders Kongl. Majts Nådiga befallning af Kongl. Fältmättnings-Corpsen, med ledning af speciella geometriska kartor, genom landets rekognoscering och med kontroll af triangelmätningar, upprättade karta öfver Westmanland erbjuder den mest åskådliga och intressanta öfversigt af landets beskaffenhet; och då det af Eders Kongl. Majt i Näder anbefallde, nu pågående arbete med denna kartas gravering å plåt, efter transport i något mindre, men dock anseelig scala, hinner fullbordas och kartan derefter å trycket kan utkomma, hliwver Westmanland den första provins i ordningen, hvars geographiska beskaffenhet kommer att på ett högst intressant sätt upplysas, till följe af de åtgärder Eders Kongl. Majt sålunda i Näder anbefallt.

Westmanlands Län har en af naturen gynnad belägenhet. Omgifvet nästan på hela södra sidan af Mälaren och Arboga å (med undantag af Torpa och Konung Carls samt Sätterbo, söder om Mälaren och äen belägne, Socknar samt en liten del af Arboga Socken och en del af Stadens mark, som äfven ligger söder om äen) genomkorsadt för öfrigt af Hedströmmen, Köpings-äen, Ramnäsströmmen, Svartån och Sag-än, som alla ifrån norr nedflyta i Mälaren, samt af Strömsholms kanalen, som gör Ramnäsströmmen segelbar och af Hjelmare kanal, som sammanbinder Mälaren genom Arboga å med Hjelmaren, eger Länet dessutom flere mindre vattudrag, som drifva anlagde vattuverk vid Bruk, Qvarnar, Sägar och Herrgårdar, och erbjuda industrien ännu vidare tillfällen till begagnande af den mäktiga vattukraften. Begåfvadt med malmstreck, hvilka i synnerhet äro rikhaltiga på jern och äfven lemna Koppar, Silfver och något bly, har Länet äfven i dess norra och nordöstra delar betydliga skogar för Bergverks och Bruksdriften; och slätterna i de södra och östra delarne samt i trakten omkring Sala äro fruktbara på spanmål och foder, ehuru i olika grader, dock öfverallt i samma mån, som jordbrukaren med mer eller mindre omtanka och drift förstår att väcka och begagna sig af jordens alstringskraft; och äfven i sjelfva Bergslagerne börjar naturen, understödd af en omtänksam och klok jordbruksmethod, visa sin kraft att producera rika sädes- och foderskördar på inskränkta, men väl odlade inegor. Också har, oaktadt åtskilliga års mindre gynnande väderlek, och inträffade skador genom mask å ängarne i flera delar af Länet, dock ingen allmän nöd uppkommit, utan denna provins förmått, att gifva betydliga frivilliga bidrag till lindrande af den nöd, som genom eldsvådor och missväxter i andra delar af Riket uppkommit.

Belägenheten i hjertat af Riket och den genom sjötransporter å Mälaren, Arboga å och förenämnde tvenne kanaler, lättade kommunikationen så väl med hufvudstaden som flere af Rikets provinser, innebär dessutom en förmån, som detta Län njuter framför flera andra; och den förökade liflighet, som sjöfarten, genom ångkraften, under de sednare åren vunnit, samt den regelmässigt fortsatta Diligence-farten genom Länet hafva gifvit ytterligare anledningar att erkänna och inse förmånen af denna Länets belägenhet.

Oaktadt Länet är föga vidsträckt, är dock skillnaden i klimatet uti den södra och norra delen betydlig. Södra delen af Länet utgöres nemligen, till det mesta, af slättland, och den Norra samt Nord-östra delen deremot af Bergs- och Skogstrakter. Uti den södra delen är jordmånen mera gynnande för sädes- och foderkulturen, bestående till det mesta af lera och lermylla samt föga svartmylla. Skogsorterne och Bergslagstrakterne bestå deremot för det mesta

af Sand- och lättjord, eller så kallad skogsjord, som för sädesodlingen är mindre gynnande. På slättlandet utgör jordbruket, i följd häraf, hufvudnäringen, men i Bergslags- och Skogstrakterne äro Bergs och Bruksnäringen och den deraf beroende kohningen hufvudnäringarne.

I södra delen är klimatet något blidare än i den norra. Våren kommer tidigare i de södra delarne än i Bergslagen, der ofta vintern, med släde och isföre, fortfar kortare eller längre tid efter i södra delen inträffad barmark, och kan således jordbruket vanligtvis tidigare börjas i de södra än i de norra delarne.

Till Bergslagen och Skogstrakterne höra i afseende på detta olika klimatförhållande hela Bergslagsfögderiet, Vestra Schedvi Socken af Kongsöhrs Fögderi, Ramnäs och Sura Socknar, norra delen af Munktorps Socken i Strömsholms Fögderi, Fläckebo Socken af Westerås Fögderi, Öster-Wähla, Nora, Harbo, Enäkers, Huddunge och Möklinta Socknar af Sahlbergs Fögderi. En del Socknar i gränsen emellan södra och norra delarne bestå dels af slättland, dels af skogsbyggd.

Såsom ägande inflytande på landets klimat och naturliga beskaffenhet och äsyftande förbättringen deraf torde här böra anföras de företagne hufvudsakligare utdikningarne af kärr, mossar och sjöar.

På Hägervalls och Rockhällsmossarne hafva odlingarne blifvit verkställda med mycken omkostnad. Hägervallsmossen, tillhörande Skultuna Bruk, innehåller omkring 300 tunnland, deraf ungefärligen två tredjedelar genom grafvars och dikens upptagande samt flåhackning och bränning nu är odlad. Detta odlingsföretag har kostat Bruksbolaget och särskildt Bruksdisponenten, Herr Ryttmästaren C. W. Hammarsköld, sammanräknadt 20,000 R:dr Banco, men icke lemnat något deremot svarande gynnsamt resultat. Största fältet, eller midten af arealen, består af en ofruktbar flere alnar djup hvit- och rödmossa, som gifver föga äring. Endast i skogskanterne, der mosslaget är grundare och hvarunder på vissa ställen finnes djord och lerbotten visar sig någon mera växtlighet. Såsom exempel på den flit och kostnad, hvilken på denna odling blifvit använd, kan anföras, att år 1837 på något mera än 31 tunnlands nyodling, utom flåhackning eller mossytans sönderdelning och omvändning samt rödning, som allt skedde efter ackord, 8770 $\frac{3}{4}$ famnar grafvar och diken af diverse dimensioner blifvit upptagne samt 4,500 dagsverken använde på bränning och nämnde fälts beredning till säning samt inbergning af grödan å den förut odlade marken. En större arbetsstyrka användes sistlidet år och den enda glädje af odlingsföretaget för Bruksdisponenten har varit, att han, under sistnämnde svåra år, kunnat gifva arbetsför-

tjenst åt 120 personer af Dahl-allmogen, som annars hade betungat denna och angränsande provinser med tiggeri.

Odlingarne vid Bovalls- och Rockhällsmossarne äfven under Skultuna Bruk, till en vidd af omkring 120 tunnland, hafva gifvit bättre resultat. Dessutom har Herr Ryttmästaren Hammarsköld verkställt en odling vid Frövi sjö under Berga till en vidd af omkring 50 tunnland. Denna odling har gifvit full skörd och förmodas komma att ega bestånd, men en annan af honom verkställd odling om 15 tunnland på rödmosse vid Berga i Skultuna Socken, har gifvit så dåligt resultat, att fortsättning af denna odling icke ansetts löna mödan.

Till aftappande af Ångssjön har, genom Herr Löjtnanten C. R. von Posts och öfrige Strandägares gemensamma åtgärd, en graf om 750 famnars längd och 3 alnars djup samt 6 à 7 alnars bredd i öfverkant blifvit upptagen sistledit år, med stensprängning och pålning, hvarefter vattnet ifrån sjön påsläpptes. Detta arbete, hvartill åtgätt en kostnad af omkring 800 R:dr Banco, har redan visat förnämliga resultat, vid höbergningen för innevarande år. Den omkring sjön liggande ängsmarken var förut af sjön så vattudränk, att allt höet måste bortföras med släpor, eller bäras, men i år hafva dragare kunnat vid höbergningen användas på den genom vattnets sänkning fastare blefne marken, och höväxten har både till kvantitet och kvalitet betydligt förbättrats. Sänkningen utgör i lodrät mätning $2\frac{1}{2}$ alnar. Största vinsten af detta företag är beräknad derpå, att ett nedom sjön beläget dykärr derigenom blifver odlingsbart och dess dyjord användbar till komposter för gödningsämnen till åkerjorden.

Vid Kohlsva Bruk har under de sednare åren ett kärr om 100 tunnland, samt ett annat om 11 tunnland genom sänkning af en sjö om $\frac{1}{4}$ mils längd, samt genom utdikning och bränning, gjorts fruktbarande, äfvensom 51 tunnland, beväxte med gröfre skog, blifvit rothuggne, plöjde och odlade.

Vid Åsby egendom i Bergs Socken har nu mera aflidne Brukspatronen Erdman under de sednare åren låtit uppodla Mossar om 70 tunnlands vidd, hvilka förr stodo under vatten, men nu lemna omkring 200 lass hö i årlig afkastning.

§. 2 *Innevånare.*

Folkmängden i detta Län utgjorde, efter sista Berättelsen 88,419 personer, men är efter 1838 års mantals-skrifningar ökad till 90,828 personer.

Denna tillökning har inom städerna och de särskildte fögderierne uppkommit på sätt som följer:

		Antalet efter sista berättelsen.	Närvarande antal.	Förökning.
I Westerås	stad	3,304	3,438	134
" Arboga	dito	1,756	1,900	144
" Köping	dito	1,421	1,420	— 1
" Sala	dito	2,723	2,963	240
" Westerås	fögderi	13,617	13,624	7
" Strömsholms	dito	10,360	10,754	394
" Kongsöhrs	dito	14,021	14,312	291
" Bergslags	dito	14,909	15,455	546
" Sahlbergs	dito	16,832	17,272	440
och Wäsby	dito	9,476	9,690	214
	Summa	88,419	90,828	2,409

Af den här uppgifne folk-nummern 90,828 personer äro

	Mantals- skrifne.	Mantalsfrie.	Summan af hvardera, kønnet.
Mankön	24,211	18,002	42,213
Qvinkön	28,393	20,222	48,615
	Summa	52,604	38,224
			90,828

Härvid är att märka att, gemenskapen af arméen, såsom befriad ifrån mantalspenningar, är uti förestående beräkning upptagen ibland de mantalsfrie, ehuru hörande till den mest arbetsföra och dugliga klassen af invånare.

Då folkökningen efter sista Berättelsen endast utgjorde 616 personer, eller högst obetydligt öfver $\frac{7}{5}$ procent af 1827 års folkmängd och således blott utvisade öfverhufvud en årlig tillväxt under det föregående qvinqvennium af 123 personer, men den nu tillkomne folkökningen af 2,409 personer svarar närmast emot $2\frac{2}{3}$ procent af 1832 års folkmängd och mot en tillväxt öfver hufvud af 401 personer under vardera året, ifrån och med 1832, täcktes Eders Kongl. Majt häraf finna, att folkökningen under de sednare åren varit

i en betydlig progression, och tilltagit utöfver den förra proportionen, oaktadt icke alla sednare årens skördar varit förmånliga.

Orsakerna till denna folkökning äro att söka dels uti fredslugnet och hufvudnäringsarnes förkofran, dels uti den allt mer och mer tilltagande plägseden, att i tjenst antaga gifta drängar eller så kallade statkarlar, hvarigenom tillfälle blifvit öppnadt för tjenstfolks-klassen att ingå tidiga giftermål, dels också uti mängden af tillkomna oägta barn.

Äfven folkökningen har, såsom mycket annat, tvenne sidor, en god och en ond; men för att med någon noggrannhet bestämma gränsorna emellan den för samhället förmånliga eller mindre förmånliga och tilläfventyrs skadliga folkökningen, behöfdes en mera detaljerad och på vissa grunder stödd beräkning, än som nu vid mantals-skrifningar iagttages.

Folkets bildning och sedlighet har under ifrågavarande period tilltagit. Hvad allmogen beträffar och den arbetande klassen, beror dess bildning hufvudsakligen på undervisningen i Christendomen, som besörjes af Presterskapet; men flere folkskolor äro under de sednare åren äfven i Länet inrättade, och den allt mer och mer vid undervisningen utspridda lancaster-metoden, här i Länet först genom Eders Kongl. Majts donationer till skolorna i Westerås och Arboga införd, lättar i betydlig mån undervisningens framgång. Ehuru några egentliga Nykterhets-föreningar icke blifvit ingångna har dock nykterheten i någon mån tilltagit. Detta beror på en ibland den besutne allmogen och den uppväxande generationen allt mer och mer stadgad öfvertygelse och vunnen erfarenhet om dryckenskaps-lastens förderflighet.

Att hvad sålunda i allmänhet för Länet gäller, dock vidkännes vissa partiella undantag, måste medgifvas. Uti olika Socknar och till och med någon gång, i särskildta delar inom samma Socken, är förhållandet med folkets bildning, sedlighet och nykterhet olika och skiljaktigheten beror äfven mycket på olika näringsfång och lefnadsyrke. Den bästa och pålitligaste förbättring är utan tvifvel den som utgår ifrån den fria öfvertygelsen.

Att ingå uti en speciell beskrifning på olikheterna i detta afseende inom vissa distrikter och vissa klasser af invånare skulle emellertid blifva allt för vidlyftigt.

Näringsfliten är likaledes mycket olika i olika trakter af Länet, och hos olika folkklasser. Bergs- och bruks-näringsens egenskap är sådan, att de, som dermed sysselsättas, blifva, genom arbetets reglerade ordning, hållne till flit. Jordbruket tvingar väl också till flit, ty utan mycket arbete och ihärdighet kan nödig utkomst derpå icke vinnas; men härvid beror mycket af hvars och

och

och ens särskildta omtanka. Icke allenast ibland Adeln, Brukspatroner och andra possessionater utan ock ibland allmogen hafva under de sednare åren flera personer i alla trakter af Länets gifvit exempel af en berömlig näringsflit vid jordbruket, som hafva en säker ehuru icke hastig inverkan på de öfriga; ty en viss tröghet ligger i sjelfva lynnet hos folket i allmänhet, och för att väckas till större flit, behöfver allmogen och den arbetande klassen vauligen en längre besinningstid, och erfarenhet af de förmånliga påföljderna för dem, som föregå med goda exempel. I skogstrakterna af Sahlbergs fögderi, är slöjdfärdigheten i trädvarors förfärdigande märkbar, och vid momentet om binäringar får jag tillfälle att särskildt omtala huru i några Socknar fliten visar sig genom förfärdigande af mattväfnader af nöthår.

Välmågan ibland allmogen är i allmänhet mycket olika; men skuldsättningar och lagsökningar hafva på de sednare åren tilltagit, hvilket hufvudsakligen varit en följd af de mindre gynnande årsväxterna. Den årliga fluetuationen i spanmålspriserna inverkar också menligt på den allmänna välmågan, hvilket icke läser kunna förekommas så länge spanmålen icke genom rior och andra tork-inrättningar bringas till tjenlighet för magazinering och upplag för flere år, samt så länge större kapitaler icke såmedelst ännu blifvit ledda in i spanmålshandeln. Till en välgörande spanmålshandel skulle dessutom erfordras större visshet om stabilitet i Rikets tullsystem, än hvad kloka spekulanter hitintills kunnat påräkna. Ännu större och hastigare är omväxlingen af priserna på foder, och af tillgångarne på denna för landtbruket nödvändiga vara, emedan öfverskotten i ymnigare år högst sällan blifva besparade; och detta förhållande verkar äfven mycket menligt på allmänna välmågan. Denna olägenhet härrör dock endast af bristande omtanka hos hushållarne.

Flera utaf de sednare åren hafva ängarne i Länets lidit stor skada af mask, och fodertillgångarne derigenom varit högst knappa samt foderpriset högt uppdrifne; så att råghalmen de sednare åren gällt ända till 10 R:dr R:gd's tjoget om 40 lispund.

I anseende till Länets jemnförelsevis med andra provinser stora resurser, dels af bergs- och bruks-närigen, dels af jordbruket, och genom den förmånliga afsättningen är dock ännu, öfver hufvud taget, så mycken fond af välmåga i Länets, att någon allmän nöd icke är att befara. Så väl ibland allmogen, som ibland ståndspersoner, finnas flera i nästan alla delar af Länets med betydlig förmögenhet och stundom rikedom. Pluraliteten af allmogen bergar sig mer och mindre väl, och den arbetande klassens vana vid tarflighet utgör derjemte ett pålitligt grundkapital för framtiden.

Tillgången på arbetare har vanligen varit uti ett inverst förhållande emot årsväxternas godhet; ty mängden af inhysseshjon och oberoende arbetare blir, egentligen genom brist på fodoämnen och stegrade priser på deras oundärligaste förnödenheter, tvungen att söka och antaga arbete, och konkurrensen af arbetsökande sänker dagsverks-priserna; hvaremot vid ymnigare årsväxter, då hvar och en ibland förenämnde klass på sitt torp eller planteringsland får tillräcklig skörd, dagsverks-priserna höjas, i följd af en forminskad konkurrens af arbetssökande.

De årliga markegångs-priserna på ett dränge-dagsverke hafva varierat emellan 21 sk. 4 rist och 22 sk. 8 rist Banko.

Tillgången på dagsverkare har i olika trakter varit olika och rättar sig efter det olika antalet af i hvarje ort bosatte inhysseshjon och oberoende arbetare. Det vanliga är, att hvarje jordbrukare med egen arbetsstyrka sköter sin jord endast med biträde i andtiden af extra dagsverken.

Under den ifrågavarande perioden har det ovanliga förhållande inträffat, att en stor del arbetsföra personer ej erhallit tjenster, en följd deraf, att en mängd hemmansbrukare nödgats inskränka sig. Mången som förut lönat rättare har nödgats sjelf förrätta denna syssla.

§. 3 *Näringar.*

Jordbruket utgör, på sätt ofvan nämnt är, en af Länets hufvudnäringar. Jordens brukningssätt fortfar ännu att i allmänhet vara träde och säde hvart annat år, dock hafva några possessionater och bönder börjat med vaxelbruk och klöfverodling på trädesaker. Att jordbruket gjort framsteg sedan 1832 är obestriddigt, ehuru ett rationelt åkerbruk med en ordentligen reglerad vaxling af sädesväxter, jordfrukter, artificiella foderslag och skidfrukter, eller så kalladt cirkulationsbruk, ännu icke blifvit allmänneligen vedtaget, och de derutinnan gjorde försök icke ens hunnit till den utveckling att man ännu med säkerhet kan bedöma i hvad mån det rationella vaxelbruket är passande för den till det mesta af styf lera bestående jordmånen.

Emellertid beror jordbrukets förkofran hufvudsakligen på utslaget af dessa försök och det torde därför vara af intresse att här upptaga några ibland dem.

På Ullvi egendom i Kongsöhrs fögderi på slättlandet om 4 mantal bestående af 149 tunnland $4\frac{7}{8}$ kappland åker, 191 tunnland $11\frac{3}{8}$ kappland äng, men utan annan betestillgång, än på skogen om $120\frac{1}{2}$ tunnlands vidd, har egaren Herr Häradshöfdingen P. E. Bosæus, med öfvertygelse om det rationella jordbruks-systemets värde, och med kännedom af den starkare produktion, hvartill jorden i Bergslags-orten, ehuru af sämre naturlig beskaffen-

het, genom odlingsflit uppdrifves, anlagt ett fyrårigt cirkulationsbruk på det sätt, att, sedan ången genom en del åkers igenläggning bragts så nära som möjligt till dubbel areal emot åkern, har den öfriga åkerjorden blifvit afdelad i 4 gårderna, hvardera om cirka 30 tunnland. Gärdet No 1 trädets första året med en plöjning och 2:ne snedningar, gödslas med 80 enbetsklass brunnen spillning på tunnlandet och besås om hösten med råg och hvete till 24 kappar på tunnlandet. Andra året, sedan om våren på sista snöen klöfverfrö blifvit isådt bland rågen och hvetet, skördas dessa sädeslag. Tredje året lemna gårdet klöfver i 2:ne skördar, som blommad, men icke mognad, torkas på hässjor, hvad som icke åtgår till grönfodring; hvarjemte efter klöfver-skördarne jorden höstplöjes. Fjerde året bär samma gårde potates och rotvor, och i samma ordning brukas de andra 3 gårderna, så att af hela åkerjorden hvarje år en fjerdedel trädets, af en fjerdedel skördas höstsäd, af en annan klöfver och af den återstående fjerdedelen vårsäd och rotfrukter.

Genom detta brukningssätt är betet vid egendomen umbärligt till dess slättern å ängarne blifvit fullbordad. Endast en mindre afstängning å ängen bibehålles och uppgifves till bete för mjolkande kor vid midsommartiden; och har egaren derjemte vunnit den visshet, att i vanliga foderår det beräknade antalet af nio hästar, 80 stycken större och mindre boskapskreatur samt 100 får bör kunna sålunda väl framfödas med en kalkulerad fodertillgång af 793 lass hö, 100 tunnor rotvor och 75 tunnor potates. Af Ladugården påräknas 2,224 lass gödsel, som med jordblandningar af omkring 200 lass och dessutom 300 lass kopt gödsel, lemna utväg för cirkulationsmethodens vidmakthållande på Åkerjorden, och dessutom till årlig gödning af $5\frac{1}{2}$ tunnland af den sämre gräsvallen å ängen, som höstetiden igenlägges med gräsför i Råg, efter att hafva två år å rad burit hafra och undergått en sommarträdning.

Huruvida detta brukningssätt, som ofelbart gagnar åker och äng genom bättre gödning och häfd, än i allmänhet deråt egnas, tillika efter en ökad arbetskostnad lemna samma behållning, som den vanliga trädsmethoden, kan vid denna egendom ännu icke bedömmas. Först efter tvenne omlopp läras med någon tillförlitlighet kunna slutas om brukningssättets antaglighet. I sin första användning har brukningsmethoderna vid denna egendom medfört uppsparingar. Ägnornas enskiftade läge och tillfällen till gödseluppköp, äro omständigheter som här gynnat antagandet af denna method, hvars bestånd emedlertid vid nämnde egendom beror derpå, om höstsäden lemna 10:de kornet i afkastning, kornet det 9:de, hafra det 7 å 8:de, ärter det 8:de och potates det 6:te.

En annan skicklig landtbrukare, hvars egendom är belägen nära Stad, har i flere år på sin åkerjord med framgång använt fyrårigt cirkulationsbruk, med omväxling af Råg, klöfver, blandsäd och träde, hvilket synes tala för methodens användbarhet, men äfven här inträffar det serskildta förhållande af en belägenhet, som lemna tillfälle till gödseluppköp, hvilket i allmänhet icke kan påräknas.

I Bergslagen har vaxelbruk länge varit begagnadt i så måtto, att jorden, efter att hafva burit säd, igenlagts till ängsvall. Bristen på tillräckliga naturliga ängar i detta couperade land, har föranlett detta brukningsätt för möjligheten att kunna framföda boskaps kreaturen. Spanmålsbehofven fyllas här vanligen genom köp ifrån slåtlandet, dock har åkerbruket äfven i denna ort under de sednare åren gjort framsteg.

Herr Brukspatronen S. von Stockenström, som eger betydliga egendomar i Bergslagen, har genom flercaldiga olikartade försök funnit följande brukningsätt der i orten vara det förmänligaste, nemligen:

Den ängsvall, som ämnas till sädesodling, nyplöjes om hösten, besäas året derefter med vårsäd, upplöjes på tredje året i Juni månad och rågsås i torfsyran hösten samma år, och igenlägges med gräsväxter åter till äng; men det i Upland vanliga bruket att vid vårsåning nedmylla säden har vid flere försök å bemäldte Herr Brukspatrons egendomar aldrig lemnat ett önskvärdt resultat. Deremot har han gjort den observation att gammal råg, som, torkad genom rökning i Eldria, blifvit sådd emellan den 10 och 25 Augusti aldrig varit underkastad missväxt.

At sitt åkerbruk har bemäldte Herr Brukspatron beredt stor nytta de sednare åren genom jordblandningar i den proportion att hälften ända till $\frac{2}{3}$ delar af blandningen utgjorts af svart- och lermylla.

Herr Majoren Paul Tottie, hvars egendom Gäsjö äfven är belägen i Bergslagen, har, genom årligen verkställda odlingar, dels på inom orten öfligt sätt, förmedelst gräfning och dels de sednare åren med arbetare från Wermland, på der brukligt plöjningsätt, tillökad sin åkervidd, med nära 20 tunnland. Cirkulationen begagnas af honom på det sätt, att första året utsås hvithafra (den svarta mognar icke), hvaraf tages mogen skörd, derefter jorden plöjes. Året derpå utsås åter hafra, hvilken i medio af Juli månad afskäres grön eller halfmogen och afförd ifrån åkern upphässjas på tjenlig plats, hvarefter jorden plöjes djupt, dikas, köres, gödslas väl och besäas emellan den 8 och 12 Augusti med helst Wasa Råg till 20 à 24 kappar på tunnlandet. Våren derpå, medan snön ännu betäcker jorden till sex tums höjd, utsås på åkern rensadt Timothejfrö till 40 Skålp. på tunnlandet. Rågafkastningen efter

detta brukningssätt har sällan gått under 15:de kornet, men ofta stigit till det 18:de och någon gång ända till det 21:sta. Hafran har gifvit 6:te å 8:de kornet, och höafkastningen af den sålunda igenlagde vallen har varit mycket god i 2 å 3 år, hvarefter åkern åter blifvit upplöjd och besäddad i föreskrifven ordning, emedan den knappa åkervidden icke tillåter jordens begagnande till höskördar mer än tre år å rad.

Herr Brukspatronen och Riddaren Hisinger har vid dess Hemman Wetterskoga i Bergslagen lagt en äldre odling af 190 tunnland i cirkulationsbruk, beräknadt på ett omlopp af nio år.

Vid Kohlsva Bruk, beläget i en trakt af Länet, som räknas till skogsarten, har Herr Kammarherren af Forselles lagt alla hemägorna, eller högländta ängorna af tillsammans omkring 160 tunnland, i cirkulationsbruk, med sex gärderna och ett träde, på följande sätt, nemligen: 1:sta året rent träde som gödes, 2:dra året råg och hvete, 3:dje året Holländsk klöfver, som fortfar att växa det 4:de och 5:te året. Sedan fältet på hösten sistnämnde är blifvit vändt, sås det 6:te året hafra, och sjunde året hafra, vicker och korn. Ägaren har funnit detta omloppsbruk förmånligt der i orten, samt att ett lyckligt resultat framför allt beror derpå, att trädet väl dikas, gödes och köres, hvarföre följande förberedande åtgärder ansetts böra verkställas innan ett sådant cirkulationsbruk börjas: 1:o Arbetsstyrkans förökande med minst $\frac{3}{4}$ del; 2:o Hvarje gärdens inhägnande — nödvändigt för betena; 3:o utvidgande af förrådshus för hö och säd; 4:o inhemtande af noga kändedom om jordens beskaffenhet; 5:o anskaffandet af tillräckliga gödningsämnen för trädets gödande.

Hvad sistnämnde omständighet beträffar, har egaren vidtagit trenne utvägar, som förtjena att prövas äfven på andra ställen: 1:o samlas kreaturens våta spillning i grädda reservoarer, det är: Lergropar, under hvarje kreaturs plats i Ladugården. Den sålunda samlade våta spillningen, uppskattad till lika värde med den torra, har med fördel blifvit användt om hösten vattna ständigt äng och om Sommaren komposthögarne på gärdet, hvilka efter 2:ne omskottningar blifvit fullkomligt luckre; 2:o uppkastas jorden om hösten på det blifvande trädet i högar efter 2 å 3 nyss förut plöjde färar på ryggen af hvarje åker, för att sedermera om vintern hvarfals tillsättas med gödsel och något kalk, till bildande af komposthögar för det påföljande trädåret. Dessa högar vattnas om sommaren med! urin och omskottas 2:ne gånger. Detta medel, som tillika är det minst dyra, bereder tillräcklig tillgång på jord för de oundärlige komposterna, som annars i längden kunde komma att brista. Komposterna, som ligga på hvarje åker, utbreddas nyss före säningen, hvarigenom ogräs undvikas och icke något af gödningskraften går förlorad; 3:o uppkastas jordhögar af matjorden i steniga oanvändbara backar i pyramidform med en kvadratfamn i basen, $3\frac{1}{2}$ alnars

höjd och en kvadratalns vidd i öfversta ytan. Dessa högar ligga i 3 år och utgöra reserv. De uppkastas på beting af främmande arbetare för 24 sk. å 18 sk. Rgs stycket och innehålla vardera 7 å 8 lass jord, denna jord blir, efter några års inverkan af sol och luft, fertiliserande, då den användes dels på trädet för Råg, och dels utbredd på ängsmark. Till 1,200 sådane högar har matjorden å $2\frac{1}{4}$ tunnland backar åtgått.

Vid Kohlsva har egaren tillika ett särskildt vaxelbruk på omkring 40 tunnland i 3-årigt omlopp på det sätt, att 1:a året hålles träde, som gödes med kompost, 2:a året sättes potates och 3:e året sås vårsäd.

Vid Röförss egendom, belägen i södra delen af Länet, vid Arboga å, uti den sädesbärande trakten, har egaren, Herr Kapitainen uti General-Staben Baron Carl Knutson Sparre, efter uppodling af omkring 48 tunnland jord, lagt 18 tunnland till ängsvall och de öfriga 30 tunnlanden med förut varande gammal odaljord till åker, och för brukningen deraf antagit ett cirkulations-sätt, hemtadt utur den från trycket i öfversättning utkomne handboken i Landthushållningen af J. Bürger med erhållne upplysningar ifrån Landtbruks-Institutet på Degeberg. På den lösare jordmänen är denna cirkulation indelad i fyra skiften sålunda; nemligen i första året gödes och sättes jordfrukter, potates, rofvor, palsternackor, kålrötter etc.; andra året brukas vårsäd, i hvilken sås rödklöfver; 3:e året skördas klöfvern en gång, hvarefter jorden upplöjes och beredes till höstsäde af hvete och råg, hvarmed den besås; 4:e året skördas höstsäden, hvarefter jorden höstplöjes till påföljande årets åker-gödning och rotfruktsodling. Detta omloppsbruk är således utan träde, men på det klöfvern icke måtte hvart fjerde år återkomma, utbytes den hvarannan gång med vicker. Detta Brukningssätt har egaren fortsatt i fyra år och derunder haft särdeles gynnande skördar, utom på den starkare lerjorden, der vårsäden blifvit högst ringa, hvarföre denna sorts jord lärer komma att uteslutas ifrån omloppsbruket. Metoden är dehsamma, som nyttjas vid Degebergs Landtbruks-Institutet och der, efter flere års försök, med olika omloppsbruk, funnits vara den ändamålsenligaste.

Herr General-Adjutanten och Kommendören af Wetterstedt har vid Hessle och Bjurhofda Boställen i cirkulation med sädesväxter med framgång odlat foderväxter, rot- och skidfrukter till jordmänen uppluckring och förbättring efter Thaers method.

Å gårderna vid Hessle har Herr General-Adjutanten djupare låtit uppköra jorden och använt flere tusende lass förträfflig snäck-märgel, upptagen å Hessle Boställes mark uti den så kallade Badelunda åsen och innehållande öfver 70 procent kalkhalt jemte djuriska och vegetabiliska ämnen.

Hvad som med säkerhet kan slutas af den hitintills här i Länet om växelbruket inhemtade erfarenhet är:

1:o att detta brukningssätt, modifieradt efter klimatet och lokalen i Bergslagen, derstädes är både förmånligt och det ändamålsenligaste.

2:o Att äfven på slättbygden under vissa omständigheter och vilkor, växelbruk kan införas, ehuru ännu är oafgjordt hvad förmån deraf i allmänhet skulle kunna dragas i denna del af Länet.

Deremot har erfarenheten nästan i alla delar af Länet, så väl i Bergslagen som på slättbygden, ådagalagt den stora nyttan af Wasa- och Nylands-Rågs användande till utsäde.

Desse, ifrån Finnland hemtade, ritorra sädesslag stå väl alltid betydligt högre i pris än den Svenska på Rior icke torkade Rågen, men dels den Finska Rågens egenskap att vara ritorr och dess vanligen utmärkta beskaffenhet, dels också den omvexling i klimatet, som rågen vid förflyttning ifrån ett kallare till ett något blidare luftstreck synes älska, gör att den Finska ritorra rågen, hvaraf på slättbygden endast 16 kappar behöfver användas till utsäde på ett tunnland, lemnar så högst förmånliga och pålitliga skördar, vanligen icke under 15:de eller 16:de kornet och ofta det 20:de, samt derutöfver.

Första skörden efter denna ritorra Råg är också ett, utom jemförelse, dugligare och pålitligare utsäde till det påföljande året, under namn af Wasa- och Nylands barn, som äro lika, om icke mera fruktbara än den ifrån Finnland hemtade säden; men barubanen hafva redan förlorat det mesta af denna utmärktare produktionskraft och det är derföre nödigt att årligen så Finsk ritorr Råg till betryggande af en fortfarande förmånlig afkastning.

Det mest brukliga sädesslag här i Länet är:

Rågen, ty den gifver de pålitligaste skördarne. Ungefär $\frac{3}{4}$ delar af åkerjorden och derutöfver begagnas till rågsåning; och den rådande jordmännen, som på slättbygden är stark lera, synes dertill mest passande, hvadan äfven en och annan Landtbrukare, i ännu större proportion, egnat sin jord åt kulturen af detta sädesslag.

Hvetet har förut sällan blifvit här i Länet kultiveradt öfver husbehof; och ännu fortfar hvet-kulturen att vara i allmänhet ganska inskränkt; dock synes under de sista åren en god början vara gjord till utvidgning af hvetodlingen genom de högst förmånliga resultater, som i södra delen af Länet vunnits af detta sädesslags odling i större skala.

Herr Kapitenen Axel Georg Nauckhoff har på de egendomar han haft under eget bruk, årligen under denna period utsatt 20 till 32 tunnor hvets och deraf vanligen skördat 16:de till och med 24:de kornet.

Genom en tjenlig behandling af detta sädesslag, till förekommande af sot och mask genom tidigare såning och ett mera ändamålsenligt bruknings-sätt, har detta högst förmånliga resultat vunnits, samt derunder den erfarenhet blifvit inhämtad, att hvetet är mindre grannliga på jordmån än man i allmänhet tror, och detta lyckade exempel har vunnit efterföljd i orten.

Då hvetet är ett så näringsrikt sädesslag och kunde blifva föremål för en lönande export till England, förtjenar hvetkulturen och dess framsteg en större uppmärksamhet än man hittills deråt egnat.

Kornet är ett för detta Län i allmänhet mindre pålitligt sädesslag, som ofta varit underkastadt missväxt, hvadan odlingen deraf också aftagit; dock finnas vissa trakter, der jordmånen är särdeles tjenlig för kornsäde, såsom orten omkring Sala och vissa Socknar derinvid, der åkerjorden är kalkhaltig och utmärkt god; äfvensom i några delar af Wäsby fogderi eller östra Westmanland.

I dessa för kornodlingen tjenliga trakter fortfår den ännu att idkas i betydligare mån.

Blandsäd, bestående af hafra och korn, gifver här i Länet i allmänhet pålitligare äringar än blotta kornet, och blandsäds-odlingen idkas med god förmån.

Af *Hafra* har under de sednare åren några bättre sorter, såsom Engelsk Skottsk och så kallad potateshafra, blifvit i Länet införde och med fördel begagnade; men den vanliga hafresorten är svarthafra i södra delen af Länet, hvaremot hvithafra, på sätt ofvan omförmäldt är, finnes tjenligare i Bergslagen, der svarthafran, i anseende till det hårdare klimatet, icke hinner till mognad.

Råg, blandsäd och hafra lemna vanligtvis tillgångar utöfver Länets behof till försäljning åt andra orter, i synnerhet Dalarne, hvaremot hvetes- och korn-produktionen icke gifver något öfverskott till försäljning, åtminstone icke i någon betydlig mån, utan är i stället vanligt, att mycket korn importerar till Länet ifrån Upland, dock icke allt för detta Läns eget behof, ty kornet förädlas här till malt och utgör en hufvudsaklig artikel uti den betydliga spanmålshandeln som här drifves.

Odlingen af Potates är i tilltagande och denna jordfrukt utgör ett ibland de hufvudsakligaste födoämnen.

Lin, hampa och *humla* odlas här i Länet icke betydligt.

Länets Kongl. Landthushållnings-Sällskap har, år 1836, till uppmuntran för Linodlingen anskaffat en Linberednings-machin af Herr Öfver-Direktö-

ren Schwarts's uppfinning, hvilken hållits Länets invånare tillhanda såsom Modell.

Trädgårdsväxter kultiveras egentligen på Städernes område och vid Herrgårdar, men ibland allmogen är trädgårdsskötseln sällsynt.

I allmänhet kan om jordbruket med full tillförlitlighet sägas, att det samma årligen förkofrats.

Förbättrade åkerbruksredskap hafva vid flere Herrgårdar under de sednare åren blifvit införde och antagne.

Herr General-Adjutanten och Kommendören af Wetterstedt har, med sitt åkerbruk, användt harfvar efter förbättrad modell, och en ny sort vält.

Herr Kammarherren af Forselles har vid Potatesjordens rensning med fördel begagnat den så kallade hästhackan.

Engelska plogar, harfvar och stängjernsvältar hafva af mig blifvit vid Tidö- och Valnö begagnade efter de Modeller, Åkerbruks-Institutet vid Degeberg meddelat.

Flere nya tröskverk äro anlagde, så väl vid Herrgårdar som Bondgårdar, och genom förbättring af byggnadsmethoden hafva dessa, vid åkerbruket gagneliga, machiner mycket vunnit i duglighet och användbarhet. Man har i allmänhet anskaffat de för sädens inmatning i verket förut brukliga valsar och förlängt periferien af den omklädnad eller sko, hvaremot trösktunnans slagträd tröskar spanmålen, äfvensom i allmänhet bredare tunnor nu användas. Härigenom har en dubbel förmån vunnits, nemligen, dels att mindre kraft behöfves till de nyare och nyreparerade tröskverkens drifvande, dels ock, att dessa tröskverk aftröska betydligt större quantiteter spanmål på hvarje dag nu än förr.

Tröskverks-machiner förfärdigas inom Länets af flere Byggmästare, och äfven af en och annan ibland allmogen.

Boskapskötseln beror hufvudsakligen af fodertillgångarne, hvilka af de naturliga ängarne i allmänhet icke äro inom detta Län i rätt proportion emot åkern. Gräsväxtodlingen och ängarnas ändamålsenliga förbättring är derföre af en hufvudsaklig vigt för länet.

Öfvertygadt häröf, har Länets Kongl. Landthushållnings Sällskaps Förvaltnings-utskott sistlidet år införskrifvit ett betydligt quantum gräsfrön af åtskilliga sorter såsom: rödt och hvitt Holländskt klöfverfrö, fromental, kryphven, hundäxing, ängssvingel, jättegro, kärrgro, roygräs, ängskaffe, luddtalil, lunra och alsikeväpling.

Dessa frösorier hafva blifvit till billiga pris hållne jordbrukare tillhanda och sålunda vunnit afsättning.

Gräsväxtodlingen har under de sednare åren mycket tilltagit. Äfven ibland allmogen är nu mera icke ovanligt att timothej och klöfver användes till igenläggning af en eller annan äga, och att klöfver sås på trädes-äkern, dock har ängs-kulturen ännu icke kommit till någon betydlig höjd.

Utom hvad vid cirkulationsbruket blifvit angående gräsväxtodlingen anmärkt, torde härvid följande rön af försök förtjena att anföras.

Vid Strömsholms Kongl. Stuteri har Chefen för denna inrättning, Herr Öfversten och Riddaren G. Liljenstolpe, med mycken fördel begagnat Timothej-frö, blandadt med frö af Alsike-väppling och vanligt på Stuteriets skullar samladt, samt derefter sålladt eller risladt höfrö till igenläggning af ängsmark. Så länge fetman i torfrötan fortfar, har detta försök gifvit god skörd af Timothejhö och Alsikeväppling; och då dessa gräsväxter efter hand aftagit hafva de vanliga grässlagen dock derefter i flere år fortfarit att gifva god afkastning. Genom denna tillblandning af vanligt höfrö har grävallen blifvit jemnare, än då endast Timothej- och väpplingfrö till igenläggning begagnats, och den tätare grävallen har vid nästa plöjning varit nyttig genom den starkare gräsrot med mera mull och fetma, som deraf erhållits.

Detta rön vid ängskulturen torde blifva af så mycken allmännare begagnelighet, som det är, naturligt att vid ängsodling använda äfven sådane grässlag, som naturen sjelfmant producerar, och hvilka således egentligen passa för jordmånen och klimatet.

En annan jordbrukare, Herr Löjtnanten Carl von Post, har på en nyodling af 10 tunnland vid Gäddeholm användt frön af ängskatle, som är en ypperlig grässort och för klimatet tjenlig.

På Hessle Öfversteboställe har Herr General-Adjutanten och Kommendören af Wetterstedt till en del låtit uppbryta ängarne och beså dem med kultiverade grässlåg, samt, genom anläggning af grafvar, dammar och vattenledningar, kommit i tillfälle, att under den varma och torra årstiden med ymnig öfversilning uppfriska gräsväxten, som derigenom blifvit mycket förbättrad, äfvensom skadan af den härjande ängsmasken sålunda blifvit dels förekommen och dels mildrad.

Chefen för medlersta Kanal-Distriktet Herr Öfverste-Löjtnant Mechanikus och Riddaren J. Edström har vid Hjelmare kanalbolags egendomar Hellby och Wallby, anlagt en ängsvattningskanal om 5,000 alnars längd med inmurade damluckor ifrån den så kallade Säggsjön, som får sitt vatten från Hjelmaren, och är kanalen ledd efter foten af den Landhöjd, som i vester be-

gränsar dalen, der Setterbo Socken är belägen. Denna kanal framgår med sådan höjd, att den dominerar 258 tunnland ängsmark i Setterbo Socken, samt 140 tunnland af Arboga Stads tillgränsande ängar, så att tillsammans 398 tunnland äng genom denna kanal skulle kunna vattnas om den erhåller en dertill erforderlig Sektions-area. Kanalens nu varande Sektions-area är beräknad för vattning af blott en del af Åsby, Wallby, Oppeby och Hellby ängar, och hafva hitintills endast 40 tunnland, tillhörande Hjelmare Kanalbolag, hunnit beredas till vattning.

I sin utveckling kan detta företag blifva för en förbättrad ängsskötsel af en högst förmånlig verkan, både i afsende på den betydliga ängs-arealen, som genom denna anläggning kan blifva vattnad och såsom ett exempel för andra att efterfölja, der lokalen dertill erbjuder tillfälle.

Herr Löjtnanten C. von Post, som, vid de egendommar han sjelf brukar, nemligen Gäddeholm och Kusta, årligen begagnar klöfver på en del af trädesjorden, tilldelar derjemte sina underhafvaude, som derom sig anmäla, klöfverfrö till säning, och har med tillfredsställelse funnit, att de fått temligen goda skördar. Detta vackra exempel förtjenar att efterföljas af flere egendoms herrar.

En utvidgad klöfverordning har under de 5 sista åren blifvit företagen vid Hedensberga egendom, tillhörig Herr Grefve Hugo Hamilton, hvaraf resultatet visat sig fördelaktigt.

Vid Engelsbergs Bruk och underlydande Hemman i Bergslagen har Herr Brukspatronen G. C. Timm, under de sista åren, uppodlat 35 tunnland odländig och till det mesta af mossar bestående jord, till ängsvall och cirkulationsbruk efter Bergslags-metoden.

Vid Åsby egendom i Bergs Socken hafva 120 tunnland dålig äng blifvit uppodlade, som nu bära dels Timothej och dels säd.

Vid Komministerbostället i Vester Fernebo har vice Pastorn J. D. Wahlbäck, under de sista åren, odlat 10 tunnland dels sidländ, vattensjuk och mossslupen ängsmark, dels ifrån utmarken instängd skogsbeväxt mark, som efter plöjning och dikning blifvit igenlagde med Timothejfrö och säunda ifrån ofruktbarhet förbättrade till fruktbar ängsvall.

Vid NorrÅhls och Islingsby Militiä-boställen, som bemäldte vice Pastor arrenderar, har han äfven företagit förbättringar och odlingar af ängs- och skogsmark, samt genom utdikning af en dye vunnit tillgång på dyjord, som efter 2:ne års torkning och vittring i luften funnits särdeles passande till blandning med kreatursspilling för åkerjordens gödning.

Vid Ramnäs har Herr Öfversten och Riddaren P. R. Tersmeden under de sista åren fullbordat uppodlingen af en mosse 53 tunnland 23 kappland.

Vid Wirsbo Bruk i Ramnäs Socken hafva äfven nyodlingar till omkring 30 tunnlands vidd blifvit verkställda.

Ängarnes bördighet varierar efter jordmånens olika godhet, markens belägenhet och olika skötsel. År 1833, 1834 och 1835 var höfångsten i allmänhet god och förmånlig, men år 1836 skedde stor skada å ängarne genom mask, som vårtiden förhärjade dem i flere delar af Länet, utan att denna plåga kunde då genast förekommas eller dämpas. Masken återkom 1837 och gjorde äfven då stor skada, men, genom anställda försök och inhämtade upplysningar, hade man då vunnit utväg, att i någon mån förhindra maskens framfart, genom upptagande af diken och inledande af vatten deruti, eller gropars gräfvande på vissa distanser i dikesbottnarne, äfvensom genom ängarnes öfversilning med vatten, der lokalen erbjöd tillfälle till vattenuppdämning. Dessa anstalter hade dock en mera partiel och inskränkt verkan. Maskens förhärjningar på ängarne voro berörde årgauska svåra. I mindre mån forlifo äfven masken, att göra skada på ängarne år 1838, då denna landsplåga dock slutade, ty i år har gräsväxten icke allenast återvunnit sin förra styrka, utan på flere ängar, der masken hade härjat, verkligen tilltagit i ymnighet. Denna nu slutade lausplåga har åtminstone medfört den nyttan att stadga öfvertygelsen om angelägenheten och förmånen af artificiella foderväxters kultur, ty masken angrep icke Timothej- och klöfvervallarne. Maskens fortplantning syntes vara gynnad af den långt inpå sommaren fortfarande kalla väderleken.

Årsväxternas olika förmånlighet har således jemte ofvan anförde orsaker inflytande på den så mycket varierande höafkastningen och olägenheterna deraf för boskapsskötseln och för den allmänna välmågan kunna blott småningom häfvas och förminskas genom en utvidgad kultur af timothej, klöfver och andra gräsväxter.

Ifrån 800 lispund, som tunnlandet genom klöfver-odlingen någon gång afkastat, ända ned till 50 lispund och derunder, som man får på sämre naturliga ängar, varierar höafkastningen, och den stora skillnaden emellan dessa proportioner, visar huru stort spelrum och verkningskrets jordbrukarens om-tänka vid ängsskötseln äger.

Bruket af stallfodring är ännu en sällsynthet här i Länet.

Vid Strömsholms Kongl. stuteri har Chefen låtit utfodra alla på stallvarande hästar med gräs och grönvicker, hvarigenom deras hälsotillstånd förbättrats och kollersjukdom uteblifvit. Denna grönfodring har äfven medfört

stor besparing på hö och hafra, hvarföre methoden är synnerligen att rekommendera såsom varande både kraftig, hälsosam och vinstgifvande.

Vid Wirsbo Bruk i Ramnäs Socken är stallfodring införd för oxar, som gödas till försäljning, hvarigenom afkastning af ängar och nyodlingar mycket förökats.

Betesmarkerne äro både till vidd och beskaffenhet högst olika i särskildta delar af Länets.

Bergslagen och skogsorterna hafva större tillgång på betesmark, men på slättbyggderna äro betesmarkerne i allmänhet inskränkte; dock råder härutinnan, äfven inom en och samma Socken, mycken olikhet vid olika egendomar och byar. Föga eller nästan intet är ännu vidgjordt för betesmarkernes förbättring och ändamålsenligare skötsel. Rövning af skog och buskar är nästan den enda åtgärd, som kommer i frågan för betets förkofran och det vanliga missbruket, att för tidigt om våren innan ännu gräsrotterna hunnit stadga sig och gräset kommit till någon växt, släppa vall kreaturen samt att låta långt in på hösten beta gräsmarkerne, fortfar.

Ibland anstalter till kreaturs-racers förädling intager Strömsholms Kongl. Stuteri-Inrättning ett utmärkt rum.

Genom de i min förra underdåniga berättelse omförmäldte ifrån England inköpte hästskulptur af fullblodsracen, en hingst och fem stoen, har Stuteriet nu vunnit den förkofran, att det äger 23 fullblodshästar och 54 halvblodshästar; och det är egentligen denna race, hvarpå hästafvelns förädling beror, ty den har gifna naturliga företräden framför de öfriga racerne, i anseende till ben- och kroppsbyggnadens styrka och dimensioner. Några af Länets ståndspersoner hafva begagnat fullblodshingstar till förbättring af deras hästafvel och bland allmogen visar sig allt mera större benägenhet, att till parning med stoen begagna halvblodshingstar, än beskällare af andra racer, hvarigenom äfven allmogens hästafvel ofelbart skall snarare blifva förbättrad, i synnerhet om fölen fodrades med hafra under deras uppväxande år och ej begagnades till arbete förr än de voro utbildade och minst 4 år gamla.

För bedömande af Stuteriets vunna förbättring är en säker måttstock till hands, om man jemförer de olika priserna för Stuteriets hästar, som förr betalats och nu erhållas vid de årliga hästauktionerna på Strömsholm.

År 1826 uppgick försäljningssumman vid Stuteriets hästauktion för 40 stycken försälda hästar till 1,225 R:dr 23 sk. Banko, men vid sista hästauktionen derstädes, då endast 16 Stuteriets hästar försålles, uppgick auktionssumman för dem till 2,672 R:dr 16 sk. Banko. Ifrån 30 R:dr 30 sk. 7 r:st.,

har sålunda, efter denna beräkning, priset på de ibland Stuteriets hästar, som försäljas, stigit till 167 R:dr 1 sk.

Boskapsafveln har äfven under de sednare åren i Länet vunnit i förädling, dels genom utspridande af den ifrån Skottland af mig införde uti mina förra underdåniga berättelser omnämdte Galloway-racen, som utmärket sig både för mjölkrikhet samt kvantiteten och i synnerhet kvaliteten af köttet, dels också genom andra possessionaters bemödanden i denna del, hvarellt jag ansett mig böra anföra följande:

Herr Baron Sparre på Røforss förskaffade sig år 1833 några kor och en tjur ifrån Herr Grefve D. Frølich's egendom Cathrinæberg i Wermland, af ett ypperligt kreatursslag, som vid Røforss nu förökat sig till ett antal af omkring 30 kor och ungboskap. Så till mjölk-afkastning som storlek är äfven denna boskapsrace utmärkt och Herr Baron Sparre har gjort Länet en väsendtlig tjänst med införandet och kringspredande deraf. Under sistförflutna år har han kunnat börja aflåta sådana racekreatur till en och annan i orten, som honom derom tillitat.

Herr General-Adjutanten af Wetterstedt har vid Hessle äfven gjort början till uppdrifvande af större och ädlare boskapsracer och i ganska betydlig mån utvidgat och förbättrat ladugårdsskötseln vid detta boställe.

I allmänhet kan anmärkas: att en god race af kor ej kan erhållas, så framt ej qvigorna afhållas ifrån parning intill fyllda 4 år.

Om färafveln hafva några possessionater i Länet under den sednare tiden beflitat sig, och ibland dem förnämligast Herr General-Löjtnanten Grefve Carl Ridderstolpe och Herr Löjtnanten B. G. von Hausvolff.

Afsättningen på ladugårds-produkter är visserligen liflig. Hudar, kött, smör och ost äro begärliga varor; och den lätta sjötransporten till hufvudstaden erbjuder tillfälle till försäljning af kreatur och ladugårdens afkastning äfven i Stockholm, dit i synnerhet kalffkor sjöledes till försäljning transporteras; men boskapskötseln är ännu icke hunnen till den ståndpunkt, hvartill den borde och kunde drifvas. Så länge som en mindre god vara betalas skäligen högt, har producenten ingen anledning att anskaffa en bättre. En liten ko af allmogens sämre racer betalas i bärande tillstånd, med 50 à 60 R:dr R:gd's, då en ko af ädel race vinner i allmänhet föga högre anbud. Tidshvarfvets uteslutande afseende på ögonblicklig vinst af ladugårdarne, genom mjölkförsäljning, motverkar kreaturs-racernes förbättring.

Någon boskapssjuka har icke här i Länet under de sednare åren försports af större betydighet.

Hvad bränvins-bränningens inverkan på ladugårdsskötseln beträffar, skulle

den kunna medföra sin mesta nytta för ladugården, dels tidigt om hösten, dels ock sent på våren. Om hösten i Oktober månad har landtmannen ofta behof af att på tjenligt sätt få använda slösäden och vid bergningen skämd spanmål. Om bränvins-bränningen då vore tillåten, skulle sådan sämre spanmål förmånligast kunna dertill användas och lemna tillgång till drankutfodring för kreaturen, som då ännu bibehålla ett beteshull, hvilket de förlora under loppet af Oktober månad intill den 1 November, då bränvins-bränningen fått, enligt nu gällande stadgar begynnas. Sent om våren, i synnerhet i Maj månad, äro alltid fodertillgångarne knappast och betet vanligtvis icke vuxet. Då behöfde landtmannen framför allt, att vid kreaturens utfodring erhålla något biträde och understöd af dranken, men i Oktober och Maj månader är bränvins-bränningarna icke tillåten, ehuru den skall vara beräknad för husbehofsbränning. Detta missförhållande, hvarpå jag förut i underdånighet fäst Eders Kongl. Maj:ts Nådiga uppmärksamhet, synes mig påkalla en förändring af tiden för bränvinsbränningen på det sätt, att Oktober och Maj månader dertill valdes, i stället för December och Januari, under hvilka tvänne sistnämnde månader dels den helgd, som borde egnas åt christna kyrkans största högtid och dels angelägenheten af, och årstidens tjenlighet för trösk och skogskörslor, innebära tillräckliga orsaker att upphöra med bränvinsbränningen, helst fodertillgångarne då ännu vanligen äro så stora, att för Ladugårdens utfodring drankens biträde icke är särdeles nödigt.

Om skogarne i Lånet åberopas mina förra underdåniga berättelser. Under de sednare åren har ett väsendtligt steg blifvit taget genom begagnande af apparater för varmläster vid Masugnar och härdar. Kolåtgången har sålunda i betydlig mån blifvit minskad.

Trakthuggnings systemet och nyare forsterväsendet har icke ännu kunnat göra betydliga framsteg här i orten; dock är den afvoghet och obenägenhet, hvarmed den nya skogshushållningen förut varit ansedd nu minskad och nästan försvunnen, så att både enskildte skogsägare och allmänheten börjat fästa sin uppmärksamhet vid denna angelägenhet.

Ägaren af Gäsjö Bruk Herr Majoren Paul Tottie begagnar för det mesta trakthuggning å sina skogar och har nu mera, sedan år 1837, börjat att låta beså den afhuggna trakten med skogsfrön: ett vackert och lofvande exempel i Bergslagen, der skogen till det mesta är af en utmärkt vextlighet, så att full kolskog återvinnes å den bästa marken efter 30 högst 35 år och hvarest, i följd af denna naturens gynnsamhet, icke alla med lika omtänksamhet bispringa naturens egen alstringsförmåga.

Vid andra Brusegendomar inom Bergslagen har den förr brukliga fall-

bränningen lemnat rum åt den såsom förmånligare af vissa ansedda bländningen eller gröfre trädens utgallring vid kolningarnes anställande, utan att öfvertygelsen i orten ännu blifvit stadgad antingen detta fällningssätt eller trakthuggningen bör föredragas.

Det är egentligen i Bergslags och Sahlbergs Fögderier skogskolning drifves och i några skogssocknar af de öfrige Fögderierne.

Wähla allmänning, som förut varit ansedd och behandlad såsom Häradsallmänning, har nu mera, efter derom uppkommen rättegång, blifvit genom Domstols laga kraftvunna utslag förklarad för att vara en Sockne allmänning och vederbörande Sockneboer hafva begärt och erhållit förordnande för Landtmätare till denna skogens skiftande emellan delägarne.

Byggnadssättet har i allmänhet icke undergått någon på skogstillgången inflytande förändring. Några enda kalkbrukshus, efter Rydinska methoden, äro under de sednare åren uppförde och ganska få stenhus byggde, ehuru Tegelbruken icke allenast fortfara att drifvas, utan äfven blifvit till antalet förökade. Det vore rätt väl, om kalkbruks och stenhusbyggnader kunde komma i mera bruk, innan skogsbristen blir ännu kännbarare på slättbyggden. Så länge timmerpriset är så lågt som för närvarande, är ingen anledning att tegel framföre timmer af allmänheten skulle vid byggnader användas.

En vacker början är gjord till införande af en bättre taktäckningsmethod. Chefen för Strömsholms Stuteri föranstaltade nemligen sistlidet år, att en, i Skånska sättet att lägga tak af rör och halm, kunnig person ankom till Strömsholm och der undervisade uti detta, för besparingen af halm, för takens lätthet och varaktighet, utmärkta täckningssätt, hvarom kungörelse utfärdades i Länet, att alla de, som deraf önskade taga kännedom, egde dertill tillfälle under bemäldte Skånska taktäckares ledning.

Likaledes har Gästgifvaren Blomberg vid Kougsöhr, hvilken förut vistats i Skåne, börjat anlägga tak efter denna method och deruti undervisat sitt arbetsfolk.

Det vore önskligt, att denna method än vidare blefve i Länet utspridd och antagen.

Några få jordbrukare hafva under de sednare åren gjort försök till skogsbesparing genom användandet dels af Herr Assessor Romans method att uppföra gårdesgårdar, dels också af ett annat af Herr Löjtnanten B. G. von Hauswoltff uppfunnet nytt stängningssätt, dervid stör icke behöfves.

Hvad angår införandet af alla slags förbättringar, bör anmärkas: att vana's makt är stor, och att för nyttiga reformer skulle ett tvång, som nu sak-

nas ofta kunna vara helsosamt; men ett sådant tvång kan svårligen införas på annat sätt, än att komunerne sjelfve ålade sig det, hvilket förutsätter, att de styrdes af de förständigaste och mest patriotiska af sina egna medlemmar.

Bergs- och Bruksrörelsen har under de sednare åren gjort framsteg.

Hvad malmstrecken i järnbergslagen beträffar, vågar jag underdånigst åberopa den beskrifning öfver Norbergs Bergslag, författad af Herr Assessoren J. E. Ångman och till Eders Kongl. Maj:t under Dess höga resa genom Westmanland år 1838, i underdånighet öfverlemnad, som allmänt blifvit tillerkänd ett utmärkt värde och genom Länets Hushållnings-Sällskaps försorg med karta försedd, och till trycket befordrad.

Jernmalmsgrufvorna i Bergslagen äro nu 34. Tackjernshyttornes eller Masugnarnes antal 20. Sedan 1832 har således dessa grufvors antal blifvit förökadt med 6.

Utgången malm ifrån jerngrufvorne har varit:

År 1833	54,561 lass à 60 L st	B. V. eller	109,122 lass à 30 L st
1834	39,838 „ à 60 L st	eller	79,676 lass à 30 L st
1835	69,805 „ „ „	„	139,610 „ „
1836	49,137 „ „ „	„	98,274 „ „
1837	54,643 „ „ „	„	109,286 „ „

Summa 267,984 lass à 60 Lst eller 535,968 lass à 30 Lst,

scm i medeltal årligen under nämnde qvinquennium gör 107,193 $\frac{2}{3}$ Skepp. à 30 Lisp. Malmutförelsen, som under det föregående qvinquennium utgjorde i medeltal årligen Nitiotre tusende niohundra fjortou Skeppund à trettio Lispund har således under det sista qvinquennium vunnit en årlig tillväxt af 13,279 $\frac{2}{3}$ Skepp. öfver hufvud.

Malmutförelsen sistlidet år 1838 utgjorde 52,593 Lass à 60 Lisp. eller 105,186 Lass à 30 Lisp.

Tackjerns-tillverkningen i Lännet har varit

Under åren	Blåsande Hyttor.	Icke blåsande Hyttor.	Blåsningstiden.		Proportionen.	Skeppund.	Lispund.	Skålpund.
			Dygn.	tim- mar.				
1833	17	3	2,104	1	à 14 Sk# pr dygn	29,456	15	31
1834	17	3	1,934	4	à d:o d:o	27,087	8	13
1835	16	4	1,956	8	à 14½ Sk# pr dygn	28,366	21	13
1836	15	5	1,820	11	à d:o d:o	26,396	16	15
1837	15	5	1,887	3	à 15 Sk# pr dygn	28,306	22	15
	Sum	ma	9,702	3		139,605	7	5
och 1838	15	5	1,886	9	à d:o d:o	28,295	16	5

Per medium utgjorde således årliga tackjernstillverkningen under ofvanberörde qvinqvennum 27,921 Skepp. 1 och nära $\frac{1}{2}$ Lisp., eller 75 Skepp. $1\frac{1}{2}$ Lisp. högre årlig tillverkning än som kalkulerades för det föregående qvinqvennum. Härvid är dock att märka: att tackjernstillverkningen för hvarje blåsingsdygn kalkulerades i min sista underdåniga berättelse till $15\frac{1}{2}$ Skepp., hvaremot kalkulen för blåsingsdygnet i ofvanstående Tabell blifvit nedsatt till 14 Skepp. och blott i anseende till de förbättringar i byggnader och masmästeriet i allmänhet, som vid Brukspatroners och andra Ståndspersoners hyttor blifvit de sednare åren gjorde, förhöjdt till $14\frac{1}{2}$ och 15 Skeppund för de sista åren.

För jernets förädling ifrån Tackjern till Stångjern och Manufaktur äro i detta Län Stångjernsbruk, 11 Bergsmanshamrar och 9 Jernmanufakturverk.

Af dessa höra 3 Jernbruk och 1 Jernmanufakturverk till Lindesbergs Fögderi och de öfriga Bruken och Verken till Norbergs och Skinnskattebergs Fögderi.

Privilegienadt årligt smide.

	Stångjerns-smide.			Manufaktur.			Summa.		
	Skz.	Lz	z	Skz.	Lz	z	Skz.	Lz	z
Till och med 1832 privilegieradt I Norbergs Bergsfögderi 21,027: 15 I Skinnskattebergs dito 22,481: 15	43,509	10		2,870					
Sedermåra privilegieradt smide i dessa båda Bergsfögderier . . .	2,050			900					
Under tiden nedlagd manufaktur I Lindesbergs Bergsfögderi till och med 1832 privilegieradt smide	1,318			800	5				
Summa	46,877	10		3,710	5		50,587	15	
Det nya privilegierade smidet med afdrag af den nedlagda manufak- turen utgör sålunda	2,050			100			2,150		

Tredjedels förhöjningen, enligt Eders Kongl. Maj:ts Nådiga Kungörelse den 26 Oktober 1838, är icke här upptagen, emedan den icke tillhör den nu ifrågavarande perioden och flere Bruksägare ännu icke sökt att få den begagna. Extra vågföringar äro icke eller kalkulerade.

De vid Grufvorna, Bergverken och Bruken arbetande personers antal är svårt att bestämdt uppgifva, emedan drängar, dagakarlar, allmogens söner, Landtbönder och Bergsmännen ömsom sysselsätta sig med Bergsbruk och Jordbruk.

De sjelfegne gruf-arbetarne i Bergslagen äro af Bergsfogden uppgifne till ett antal af 67
Hyttfolket till 18
och enligt till mig inkomne rapporter skulle de egentliga Bruksmedernas antal utgöra 241
Bergsmännen äro beräknade till 245;
men härtill kan man lägga antalet af landtbönder, dagakarlar, drängar, Bergs-
allmogens söner m. fl.; som dels sysselsätta sig med de till Bergs- och Bruks-
driften hörande arbeten, såsom med arbetsbiträden vid grufvorne, hyttorne
och Bruken samt med kolning och forsling m. m., dels med andre arbeten,
som icke kunna räknas till denna näringsgren. Vid Bergs- och Bruksnärin-
gen stiger, efter en sådan beräkning, de personers antal, som dermed äro sys-
selsatte, till en ungefärlig summa af 3 till 4,000

Utom den, genom Eders Kongl. Maj:ts Nådiga Förordning af den 26 Oktober 1838 förökade frihet uti Bergshandteringen, hvarigenom en högre industriell täflan blifvit väckt, och en glad utsigt för näringsens framtida förkofran öppnad, har en för samma handtering högst vigtig uppfinning, under de sednare årens förlopp, genom sina lyckliga följder belönat dem, som för densamma införde offrat möda och kostnad. Försöket, att i masugnar och härdar införa varm luft, har nemligen, särdeles då sådant skett förmedelst värmens inledande från sjelfva masugus- och härdlågan, icke allenast befordrat blåsningens fortskydande, utan ock åstadkommit en märklig kolbesparing. Dessa apparater för varm bläster hafva vid ganska många Bruk och masugnar blifvit införde och med besparing i kolåtgången befordrat tillverkningens förökning. Denna uppfinning har, åtminstone hvad masugnar beträffar, uppfyllt alla de förhoppningar, man derom kunnat hysa, och i hög grad bidragit till jernhandteringsens förkofran. Att i masugnarne införa vätgas och i härdarne vattengas är ett ännu nyare försök, som äfven torde medföra välgörande följder.

Vid Riddarehyttan, der kopparmalm brutits utur 2 till 3 grufvor har koppartillverkningen utgjort

År 1833	278	Sk	9	L	m:k	Bergsvigt
1834	242	"	2	"	16	"
1835	365	"	13	"	"	"
1836	462	"	"	"	"	"
1837	472	"	11	"	"	"

Summa 1,761 Sk 15 L 16 m:k

eller per medium under berörde qvinqvennum 352 Sk 7 L 5 m:k; och år 1838 uppsteg tillverkningen till 504 Sk 18 L 5 m:k.

I jemförelse med det qvinqvennum, som slutade år 1832, har således den årliga koppartillverkningen under det följande qvinqvennum öfverhufvud ökat sig med 152 Sk 7 L 5 m:k och 1838 års tillverkningsbelopp är mer än dubbelt emot beloppet för år 1832, hvilket utvisar en högst betydlig förkofran.

Om Skultuna Messings-Bruks tillstånd och de åtgärder, som till dess förkofran blifvit af Bruksbolaget vidtagne, innehåller min förra underdåniga berättelse en kort uppsats.

Sedan Bruksdisponenten Herr Ryttmästaren Hammarsköld genom utrikes resor förvärfvat sig kännedom om främmande Länders arbetsmethod, samt med anledning deraf anbragt byggnader och förbättrade machinerier till messings-

Bruket förkofran hafva dessa inrättningar under de sednare åren förökats med en våning af sten å manufakturverkstäderna, samt flere vattensvarf m. m. Bolaget och disponenten hafva hoppats, att genom tillverkningens godhet för framtiden vinna en förökad försäljning och således någon ersättning för använde kostnader. Dessa bemödanden hafva i afseende på tillverkningens förbättring äfven rönt framgång, så att både messingstråden och den öfriga så kallade rå-messingen blifvit befriade ifrån flagor och erhållit mera täthet och större seglit, som gör den tjenligare till begagnande för handtverkerierne, äfvensom Skultuna Messings-manufaktur vunnit i prydlighet och varierande fasoner; men afsättningen har de sednare åren snarare förminskats än förökats. År 1832 var sammanräknade tillverkningen 510 Skepp. Sedermera har den årligen utgjort omkring 420 Skepp., men sistlidet år endast 365 Skepp. 7 Lisp., hvilken ringa produktion dock icke kunnat försäljas. Med nu varande personal och arhetsmethed kunde dock årligen tillverkas 1000 Skepp. och derutöfver.

De orsaker, som motverka denna handterings förkofran äro: Tullafgifterne för införsel af de behöfliga rudimaterierne och för utförsel af messingen och den tillåtna tullfria införseln af utländsk messingstråd för ett nyligen anlagdt messings-näts väfveri.

Eders Kongl. Majt har i Näder beviljat någon mildring å införselstullen på rudimaterierne, och det vore för fortkomsten af denna näringsgren i Sverige önskeligt, om total tullfrihet för importen af rudimaterierne och för exporten af tillverkningarne kunde medgifvas, samt om, i stället för den utländska messingstråden, den inhemska kunde employeras vid messings-nätsväfveriet, så att importen af utländsk messingstråd kunde undvikas, hvilket torde förtjena en närmare undersökning.

En folknummer af öfver 400 personer måste nu vid Bruket underhållas för en obetydlig tillverkning, och då handteringen röner så ringa uppmuntran, och afsättningen årligen förminskas, torde dessa menliga omständigheter snart nog tvinga Bolaget att nedlägga denna näringsgren och låta de derföre uppförda i fullt stånd varande två brännhyttor, 2 latunhyttor, 1 vals-hytta med nytt valsverk, 5 manufaktur verkstäder med tillhörande 14 vattensvarf och andra inrättningar stå obegagnade.

Arbetarena vid messingsbruket äro till antalet ännu lika med förra qvinnium.

Bjurfors messingsbruk har nu mera upphört att drifvas.

Antalet af arbetande personer vid ofvanberörde kopparverk är inbegri-

pet under det här ofvan uppgifne antalet af arbetande personer vid jernbruken, emedan Riddarehyttan äfven är jernverk.

Sahla Silfververk tillhörer väl egentligen Sahla Stad, men torde dock böra under denna rubrik upptagas i likhet med hvad blifvit iakttaget uti min sista underdåniga berättelse.

Tillverkningen har utgjort:

År.	Bergfint silfver i lödiga mark.	Tillverkad bly met: vigt Skeppd.	Silfverglitt och glans.	Afgifter till Kronan, tionde, myntarelön och slagskatt.
1833	3,449: 12.	108: 11.	30: 7. 10.	11,126: 13. 5.
1834	3,207: 3.	129: 8 $\frac{1}{2}$.	44: 4. —	9,768: 34. 1.
1835	3,489: 12.	160: 10.	62: 19. 5.	9,973: 16. 9.
1836	3,308: 13.	222: 16. 5.	20: 2. 15.	9,468: 1. 3.
1837	3,322: 2.	239: 17.	1: 4. —	9,502: 12. 6.
och för 1838	3,375: 8.	185: 17. 16.	21: 12. 10.	9,677: 7. 8.

Om man jemförer denna tablå med min uppgift uti sista underdåniga berättelsen, befinnes, att silfver-tillverkningen, som år 1832 utgjorde 3,294 marker 10 lod något förökad sig.

Arbetarnes antal har icke undergått någon märkelig förändring.

Ibland fabriker, bruk och öfriga näringar utom bergsrörelsen anmärkes:

1:o Tegelbruken, hvilka icke producera tegel öfver Länets behof.

2:o en Kardfabrik vid Jäders Bruk, drifves endast för en sticktafla och ett klipphjul med en gesäll. Årliga tillverkningen utgjorde förr 100 à 150 dussin diverse kardor. Sistlidet år 1838 uppgick tillverkningen till 140 $\frac{2}{3}$ dussin diverse kardor, upptagne i värde till 1,161 R:dr 15 sk. 4 r:st. Afsättningen har, i följd af flere Kardfabrikers anläggning i Stockholm, Göteborg och Norrköping, blifvit så förminskad, att, efter belintliga materialiers upparbetande, Bolaget är sinnadt småningom inskränka och slutligen upphöra med denna icke mera lönande handtering.

3:o en Klädesfabrik på Nystrand nära Sahla af föga betydighet.

4:o en Tobaksfabrik i Westerås.

5:o 3:ne Stamp- eller Valk-verk enligt min förra berättelse.

6:o en Reparations-docka eller ett Hvarf vid Hjelmare Kanal. Uti denna väl anlagda docka hafva under de sednare åren 78 större och mindre fartyg blifvit dels förbyggde och dels reparerade. Fartygen kunna i denna docka intagas och der uppställas på blocken efter vid pass en timmas tid.

7:o ett Jaktbyggeri-hvarf i Westerås.

8:o en Hagelfabrik vid Sala grufva.

9:o en Strumpfabrik i Köping.

10:o en Spegelfabrik i Westerås.

Om dessa fabriker åberopas i underdånighet dels hvad under rubriken städer särskildt förekommer och dels de fabriks-berättelser, som till Eders Kongl. Majts och Rikets Commerce-Collegium årligen ingå och hos Eders Kongl. Majt af Kongl. Collegium anmälas.

Ibland binäringar äro följande för öfrigt att anmärka:

Varors forslande bedrifves i detta Län ganska mycket och är en hufvudsaklig utväg till biförtjenst för allmogen så på slättlandet som i bergsbygden; men för bestämmande af inkomsten häraf gifves icke någon pålitlig beräkningsgrund.

Skogskolning är likaledes en hufvudsaklig binäring. Den idkas dels i Bergslagen och bruksdistrikten, der kolen försäljas och användas inom Länet, dels också i skogs-socknarne af Sahlbergs fögderi, hvarest den uppgår årligen till 18,000 stigar, med ett värde af 20 till 24,000 R:dr Banko. Kolen försäljas för det mesta till Bruken och Bergverken inom Länet, men något deraf utgår dock till Bruk i angränsande Län till ett ungefärligt belopp af 4,000 R:dr Banko årligen.

Tjärubräkning idkas äfven i Sahlbergs fögderi till 7 à 800 tunnor årligen, hvaraf ungefär hälften säljes utom Länet.

Laggnung i sammn fögderi idkas såsom förr. — Afkastning deraf beräknas till 2,000 R:dr Banko för försäljning utom Länet.

Saltpetertillverkningen har under de sednare åren minskats.

Jagten är lönande i skogsorterna och idkas der mer och mindre, dock ej till afsalu utom Länet.

Sedan den år 1832 af Eders Kongl. Majt i Nåder gillade förening på fem års tid om premier för utödande af rofdjur utan skallgång tilländalupit, hafva nya öfverenskommelser af någon olikhet inom olika Häradet och trakter af Länet blifvit vid allmän sammankomst träffade om sådana premier och af Eders Kongl. Majt genom Nådigt bref den 2 Februari 1838 till efterföljd fastställda.

Dessa öfverenskommelser synas medföra önskad verkan, ty antalet af dödade rofdjur har årligen varit betydligt nog, på sätt mina derom årligen afgifna underdåniga berättelser innehålla.

Fiske idkas i de talrika sjöarne och vattudragen, men mer och mindre betydligt.

Laxen går stundom upp ifrån Mälaren och fångas någon gång uti Strömsholms-äen eller Ramnäs-strömmen. Kronan har ett särskildt utarrenderadt laxfiske vid Strömsholm, hvars afkastning dock är ringa sedan Kongsådern blifvit öppen lemnad för laxens passage högre upp i strömmen.

Om våren är aspisket så väl i Svartån som äfven på några andra ställen af vigt, och den sik, som om hösten fångas i Arboga å, är känd för sin godhet.

Till fiskets förkofrande i sjöarne Galten och Freden hafva strandegarne träffat en tjenlig öfverenskommelse angående fisksättet. Vinternots och långrefs nyttjande är genom denna öfverenskommelse förbjudet och inskränkt.

Vid sjöfarten är att anmärka:

1:o Att Westerås Rederi-Bolag eller egarne af de för staden privilegierade jakter förenat sig med Ångbogsserings-Bolaget på norra sidan af Mälaren, så att Westerås handelsflotta nu består dels af seglande fartyg och dels af ångfartyg, som draga lastpråmar och bogsera fartygen vid inträffande motvind.

2:o Att Arboga Rederi-Bolag förenat sig med Bruksegarne i orten, hvilka vanligen skeppa sitt jern på Arboga väg och sålunda bildat ett nytt Bolag, som likaledes för varutransporten och för resande anskaffat ett ångfartyg.

Genom dessa två nybildade Bolag hafva städernas och Bruksearnes förut stridiga intressen, blifvit i fråga om varutransporten på Mälaren förenade, och sjöfarten har härigenom vunnit i liflighet.

Det förut inskränkta privilegium städerna Westerås, Köping och Arboga ännu äga till fraktfart på Mälaren kommer snart att aldeles upphöra, och fraktfarten såsom en särskild näringsgren, vinner derigenom ytterligare frihet; dock är att förutse, att denna frihet icke kommer att lända till frakternes nedsättning, utan är all anledning att förmoda det fraktprisen stiga.

Sjöfarten har under de sednare åren mycket tilltagit i liflighet, i synnerhet genom ångbåtarne; och Westerås hamn besökes, nu mer än förr, af sjöfarande ifrån Rikets södra och norra delar. Härtill bidrager synnerligen Eders Kongl. Maj:ts Nådiga befallning om prickars utsättande och noga vårddande i farvatten.

Såsom binäring betraktad är sjöfarten för detta Län af hufvudsaklig vigt, hvartill läget vid sjön Mälaren egentligen bidrager jemte Strömsholms kanal och Arboga å.

Tillverkningen af nöthårs-väfnader, egentligen mattor och hästtacken uti Fleckebo och Vester Fernebo Socknar, fortfar att vara en binäring för den orten.

Till träskomakeriets införande i Länet är ett försök gjordt genom utspri-

dan-

dande till alla Socknar af de träskor, Kongl. Patriotiska Sällskapet, såsom modeller, förärat Länets Hushållnings-sällskap; och man har på ett och annat ställe börjat begagna träskor och träbottnar under läderstöflor.

Linneväfnad idkas visserligen såsom husslöjd, men icke tillräckligt för Länets behof.

Det är anmärkningsvärdt, att så få fabriker blifvit anlagde i detta Län, ehuru de talrika vattufallen synas erbjuda tillfällen för industrien i fabriksväg.

Handeln med landtmanna-produkter idkas betydligt äfven utom städerna. Spannmålshandelns vanliga gång på landet är den, att possessionater i södra delarne af Länets försälja sina spannmåls-förräder till Bruks-Patronerne i Bergslagen, dit spannmålen transporteras, dels på vinterföre och dels på Strömsholms kanal. Det är egentligen disponenten af Skultuna Bruk Herr Ryttnästaren Hammarsköld, som under de sednare åren gifvit en särdeles liflighet åt handeln med dessa produkter på landsbygden; och hans handels-spekulationer, hvilka omfattat så väl detta Län, som Skåne, Öland och flere delar af riket, har haft inflytande på handelns gång äfven i städerna.

Hvad som brister detta Län i fabriks-anläggningar tyckes i allmänhet vara ersatt genom en större liflighet i handeln, hvilken är särdeles gynnad genom Länets förut anmärkte läge och lätta sjökommunikationer.

Strömsholms kanal bildar en hufvudsaklig del af sjö-kommunikationen.

Under räkenskaps-året 1838 vid detta kanalverk passerade och repasserade 686 fartyg kanalen om 175 à 278 Skeppunds drägtighet. Juni, Juli och Augusti månader är den tid af året, då kanalfarten är lifligast. Sammanräknade drägtigheten af de 39 stycken fartyg, som under berörde räkenskaps-år gjort ofvanberörde antal passager på kanalen, utgör 8,492 Skeppund bergsvigt. Fartygens lästetal kan icke uppgifvas, emedan de icke undergå mätning. Af ofvanskrifne 686 passerade och repasserade fartyg voro 524 lastade samt 162 olastade. Hufvud-redarena till förenämnde 39 kanalfartyg voro alla innevånare på landet, nemligen 12 boende i detta Län och 27 stycken i Stora Kopparbergs Län. De 524 lastade fartygen innehade följande effekter och varor, nemligen:

Stål Sk#	344 $\frac{1}{2}$		
Manufaktur & Stångjern	20,680 $\frac{1}{2}$		
Diverse gjutgods	175 $\frac{3}{4}$		
Tackjern	34,823 $\frac{1}{4}$		
Jernmalm	819 $\frac{3}{4}$	B. W.	Skepp. 56,843 $\frac{3}{4}$
Jernlinor			st. 2.

Femårs-Berättelse för Westmanlands Län.

Bly	Lisp.	12.
Gjuten jernkachelugn	st.	1.
Blyhartz	Skepp.	107 $\frac{1}{2}$.
Spanmål, malen eller omalen af alla slag	tunnor	9,628 $\frac{1}{2}$.
Bröd-tunnor, fjerdingar och lärar	st.	3.
Salt, salt fisk, kött, fläsk, smör och talg	tunnor	1,759.
Talgljus	Lisp.	82.
Ost	Lisp.	78 $\frac{1}{2}$.
Diverse torrisk	Lisp.	1,359.
Humla	Lisp.	5.
Gräs och linfrö	Lisp.	32.
Jord- och trädgårds-frukter	tunnor	27 $\frac{1}{2}$.
Hvitkål	skock	12.
Buskar och tran	st.	10.
Lin, hampa och blå	Lisp.	213.
Tågvirke	bundt	3.
Tjära, beck- och stenkolsolja	tunnor	69.
Skälspäck	tunnor	9.
Timmer	st.	173.
Plank och bräder	tolft.	173.
Bulldanssäckar	st.	2,390.
Hudar och skinn	st.	213.
Diverse pappersorter	ris	98 $\frac{1}{2}$.
Lim	Lisp.	13.
Diverse kram- och speceri-varor	Lisp.	2,737 $\frac{1}{2}$.
Mineral-vatten, krus och buteljer	st.	136.
Medicinalier, tunnor, lädor, paketer	st.	6.
Tobak & snus, kistor, lädor, fjerdingar	st.	469.
Glas och porcellin, tunnor, fjerdingar, lärar och lädor	st.	52.
Fönsterglas	kistor	4.
Vin, arrac, bränvin, ättika, sirap, olja och tran	kannor	19,820.
Diverse huserådssaker	st.	416.
Brandsprutor med slang	st.	6.
Musikaliska instrumenter	st.	4.
Lerkärl, tunnor, lärar och lädor	st.	6.
Tröskverks- och hackelse-machiner	st.	2.
Kör och åkerredskap	st.	12.

Kalk och renshår	Lisp.	13.
Rödfärg	tunnor	15.
Tomma fat och tunnor	st.	44.
Diverse porphyrpjeser, lärar och lädor	st.	19.
Hö och halm	Lisp.	116.
Eldfast lera	tunnor	60.
Eldfast sten	st.	6,120.
Mur- och taktegel	st.	23,430.
Kalk- pip- och ställsten	Skepp.	813 $\frac{1}{2}$.
Kalk	tunnor	12.
Borrspån	Lisp.	3.
Passagerare	st.	13.
Lefvande kreatur	st.	13.

Hela slussinkomsten under berörde räkenskapsår uppgick till 19,772 R:dr 6 sk. 11 rst. Banko.

Vid jemnförelse af denna uppgift öfver båtfarten och varutransporten på Strömsholms kanal med den uppgift, som min sista underdåniga berättelse lemna för år 1832, finnes, att kanalfartygens antal minskats med 3, men att fartygens drägtighet dock ökats med 1,896 Skeppund bergsvigt och att resornes antal nästan är detsamma, nämligen 8 flere resor med lastade fartyg, men 15 färre resor med olastade fartyg.

De hufvudsakliga effekterna, nämligen jern och spannmål, som föras på kanalen, hafva ökats med 6,795 $\frac{3}{4}$ Skeppund jern och med 4,692 $\frac{1}{2}$ tunna spannmål eller nära dubbla kvantiteten af spanmälen.

Denna kanal, som genom enskildte sammanskott med jemnförelsevis lindrig kostnad blef anlagd i slutet af forra århundradet, kunde, i afseende till kanalbyggnadskostens dåvarande tillstånd och de inskränkta tillgångarne icke uppföras med den fasthet och varaktighet, som utmärker sednare tidens kanal-anläggningar, utan är, oaktadt kanalbolagets omtäuksamma omvårdnad och betydliga reparationer, kommen i det skick, att den snart tarfvar ombyggnad.

Med ledning af nyare tiders upplifningar och den erfarenhet, som Herr Öfverste Löjtnant Mekanikus och Riddaren Edström haft tillfälle att inhämta under nybyggnad af Hjelmar kanal, har bemäldte Herr Öfverste Löjtnant och Riddare, efter dertill af Kongl. Stor-Amirals-Embetets tredje Afdelning erhållet uppdrag, upprättat ett förtjenstfullt förslag till Strömsholms kanals ombyggnad och förbättring. Med afseende på vigten af denna kanal vågar jag underdån-

nigst påkalla Eders Kongl. Majts Nådiga uppmärksamhet på detta förslag, hvaraf Eders Kongl. Majt under Dess höga vistande på Strömsholm täcktes taga kännedom.

Företaget åsyftar icke blott några enskildtas båtnad, utan en mera allmän nytta, så väl för Bergslagerne i detta och Stora Kopparbergs Län, dit kanal-linien sig sträcker, som för trafiken i allmänhet; och vid instundande Riksmöte torde jag få tillfälle att vidare utveckla de skäl, som grunda Kanalbolagets förhoppning, att Eders Kongl. Majt och Rikets Ständer måtte med anslag af allmänna medel befordra detta allmänt nyttiga företag.

Qvicksundet, utloppet af Arboga å i Mälaren, äfvensom ett grundt ställe af åen vid den så kallade Hund, hafva blifvit till lättnad för sjöfarten genom anslag af allmänna medel uppmuddrade.

Uppmuddringen af Köpings å pågår.

Hjelmare kanal bidrager äfven till en lättad kommunikation sjöledes, dock hufvudsakligen till nytta för Örebro Län, genom Hjelmarens sammanbindande med Arboga å och Mälaren. På denna kanal har seglationen och varutransporten förhållit sig så som följande Tablå utvisar:

	År 1837	År 1838
Antal fartyg af 5 Läster och derutöfver som passerat Kanalen	32	31
Antal resor med dessa igenom kanalen	238	278
Stål, jern, tack-, gjutet och osmid Skepp.	26,601	28,285
Jernmalm Skepp.	835	2,313
Säd af alla slag tunnor	2,172	8,018
Salt tunnor	4,189	2,587
Bränvin kannor	4,880	22,094
Vin och andra utländska likörer kannor	10,741	10,038
Sill och Strömming tunnor	2,854	946
Torrisk Skepp.	491	1,104
Lax, Cabeljou och annan saltad fisk tunnor	94	55
Oljor af alla slag kannor	3,907	5,885
Hudar och skinn af alla slag stycken	6,441	5,400
Lin, hampa och diverse frön tunnor	165	60
Lin och hampa Skepp.	90	181
Tjära, Beck och Beckolja tunnor	287	176

Häraf befinnes, att äfven på denna kanal varutransporten är betydlig,

men om man jemför förhållandet vid båda kanalerna inhämtas, deraf, att på Strömsholms kanal år 1838 skeppats mer än dubbelt större qvantitet af jern-effekter och $1,610\frac{1}{2}$ tunnor spanmål mera än på Hjelmare kanal. Härigenom ådagaläggas äfven tydligen att Strömsholms kanal för trafiken och varutransporten är af ännu större vigt än Hjelmare kanal; och då Riksens Ständer vid ombyggnaden af Hjelmare kanal meddelade kanalbolaget anslag af allmänna medel, är det så mycket större skäl, att Strömsholms kanals bestånd och förbättring likaledes genom Riksens Ständers bidrag försäkras.

Till lättande af kommunikationen landvägen är under de sednare åren ett viktigt steg taget. Eders Kongl. Majt har i Näder täckts af allmänna medel anslå 500 R:dr Banco för en af Herr Öfverste-Löjtnanten af Ekenstam företagen undersökning med anställda försök om kostnaden och bästa sättet för anläggande af en macadamiserad väg emellen Westerås och Fahlun. Denna intressanta undersökning, hvartill enskildte äfven gjort betydliga tillskott, fortgår ännu, och Herr Öfverste-Löjtnanten af Ekenstam har uppfattat ett projekt, att, med undvikaude af mera couperade trakter, leda en sådan väg ifrån Westerås genom Sala till Fahlun med allenast en bro i stället för tre passager öfver den sig krökande Dahlelven; äfvensom Herr Öfverste-Löjtnanten sökt att påfinna en mindre kostsam method för macadamiseringen än den vanliga.

Resultaten af dessa försök tillhöra en framtida berättelse, men vigten häraf torde inses, om man besinnar, att den allmänna vägen emellan Westerås och Fahlun är den ibland alla vägar i Sverige för tunga varutransporter mest begagnade landkommunikation. En följd af detta förhållande och af den allmänna plägseden i orten att till dessa tunga varutransporter uteslutande begagna kärror med två hjul och smala skenor är, att denna så kallade Stora Kopparbergsvägen i synnerhet vissa årstider mer än andra vägar uppsåras och sönderköres, så att vägen omöjligen kan af de vägbyggnadsskyldige jemt underhållas i ett godt skick. Blott några få dagar äro tillräckliga efter spårifyllning och grusning att ifrån ett laggildt stånd återbringa denna väg i dess sönderkörda och spåriga tillstånd, som gör den så svår att befara.

Föga hopp förefinnes också att några andra åkdon än kärror skulle kunna komma i bruk vid dessa varutransporter, emedan mängden ibland den forslande allmogen vanligen icke äger mera än en häst hvar, och vanan vid kärror genom tidernas längd blifvit nästan outrotelig. Föga är det dessutom att hoppas bibehållandet af förbättrade vägar, om ej Lagar stiftas för hjulskenornas bredd i förhållande till den tyngd som forslas, i likhet med hvad i andra Länder öfligt är.

En bro öfver Borgås sund vid Strömsholms lastageplats är äfven till lättnad för kommunikationen genom det af Eders Kongl. Majt i Nåder beviljade understöd af allmänna medel och genom enskildta sammanskott uppförd, och det bolag, som bildat sig för broens uppförande, underhåller densamma utan tunga för de vägbyggnadsskyldige Hemmanen i orten med bidrag af de bropenningar Eders Kongl. Majt i nåder fastställt för öfverfarten.

Till fond för uppförandet af en bro öfver Mellansundet på den allmänna landsvägen, som öfver Nyckelön sammanbinder detta Län med Södermanland, har framlidne Bergs-Rådet och Riddaren A. H. Groen anslagit 4,000 Rdr Banco, och förberedande åtgärder äro äfven vidtagne för vinnande af det härmed åsyftade ändamålet.

För Nyckelöns sammanbindande å andra sidan med Södermanland är fråga derjemte redan väckt af Tumbo församlings upplyste och patriotiske Pastor, Herr Kongl. Hofpredikanten Grahl, om anläggande af en bro i förening med en Sluss till lättnad för sjöfarten genom detta trånga och för vattnflödet emellan fjerdarne Galten och Blacken tidtals svåra sund.

För att befordra detta vackra förslag äro förberedande åtgärder af mig vidtagna till undersökning om möjligheten och bästa sättet för förslagets verkställande samt om de erforderliga kostnaderna dervid.

Den allmänna verkan af Författningarne om fri handel med spanmål och viktualievaror är den, att Possessionater och personer i Städer, som icke höra till Borgerskapet, kunna deruti deltaga och dela vinsten med Städernas handlande Borgerskap. Om å ena sidan denna handel härigenom blifver lifligare och mera utsträckt, kan det deremot icke nekas, att Städernas Borgerskap behöfva större kapitaler för att hålla jemn gång med de öfrige spekulanterne i denna väg. Emedlertid fortfar dock spanmålshandeln för detta Län hufvudsakligen att vara koncentrerad i Westeras.

Vid handeln på landet i detta Län torde böra anmärkas, att höstmarknaden i Norbergs by nu mera efter ortens innevänares önskan blifvit inskränkt till en kreatursmarknad.

3 Contingent-handlande äro bosatte i Norbergs Bergslag och en i Skinnskattebergs Bergslag.

Vid Strömsholms lastageplats eller så kallade Borgås udde äro äfven 3 contingent-handlande etablerade.

Gärdfarihandeln inom detta Län drifves af personer från Westergöthland till föga gagn för någon annan än dem sjelfva. Tillfället att köpa skapar nya behof och leder till misshushållning, i synnerhet då mindre be-

höfliga lyx-artiklar utbjudas på kredit så väl ibland allmogen som ibland det mindre bemedlade tjenstefolket.

I sammanhang härmed torde jag böra anmärka, hurusom upphandlingen af lumpor på landsbygden, såsom den nu bedrifves, mera länder till skada än till gagn för allmänheten.

Länet är besväradt med kringresande lumpsamlare från andra orter, som, skyddade af lumpsamlare-pass, icke kunna afvisas, ehuru de egentligen icke äro annat än landsstrykare. För dessa äro upphandlingen af lumpor blott en bisak och förevändning för skojeri och dylika olofliga industrigrenar. Det vore högst önskeligt, om rättigheten till denna slags gårdfarihandel afskaffades. Pappersbruken kunna icke sakna tillfällen att så väl i Städerna som inom Socknarne antaga der bosatte kommissionärer till upphandling af deras behof af lumpor, och landet blefve derigenom befriadt ifrån lumpsamlare, hvartill vanligen antages folk med fallenhet för ett ostadigt och kringirrande lefnadssätt, som kunna förete bevis att de icke blifvit straffade för stöld eller något annat vanfregdande brott. Att qvinnor användas till denna gårdfarihandel innebär derjemte en olägenhet. Nu händer, att då en genomresande lumpsamlare upphemtat de lumpor, som inom en Socken kunna vara att aflåta, ellofva andra lumpsamlare komma efter, som ändamålslost ligga Socknen till last.

§. 4. Politisk författning.

Kammarverk. Uti Länets administrativa indelning har år 1836 den förändring blifvit vidtagen, att Westerås norra och södra Fögderier äro sammanslagne till ett under namn af Westerås Fögderi, hvarigenom antalet af Fögderierne blifvit ifrån 7 förminskadt till 6.

Sedan år 1832 äro icke några Hemman förfallne i ödesmål.

Några nyskattlagde Hemman hafva icke eller tillkommit. Skattläggningar äro dock förrättade å flere Qvarnar eller tillökte par mäldestenar.

Som Nybyggen å allmänningar nu mera icke få upptagas, hafva sådana icke eller under de sednare åren i Länet tillkommit, utan på Städernas jord och på förut bebyggde Hemmansägor.

Hemmansklyfningen har under de sednare åren icke förökadt sig.

Skiftesverket har gjort betydliga framsteg. På sätt följande Tablå utvisar, äro ifrån och med 1833, 112 $\frac{7}{8}$ mantal lagde i laga skifte, och utgör deras skiftade areal 42,909 tunnland 18 kappland, deraf 13,843 tunnland 1 kappland utgjordt inrösningsjord och 29,066 tunnland 17 kappland afrösnings-

jord och impedimenta. Dessutom äro flere utbrytningar, på sätt Tablån utvisar, verkställda äfven i form af laga skifte, så att, med dessa utbrytningar inberäknade, hela den skiftade arealen stiger till 47,478 tunnland $24\frac{3}{8}$ kappland, deraf 15,450 tunnland 13 kappland utgöra inrösningsjord och 32,028 tunnland $11\frac{3}{8}$ kappland afrösningsjord och impedimenta.

De utflyttade Bostädernas antal är 101. Detta allt detaljeras närmare af efterföljande Tablå, som blifvit sammandragen utaf de om verkställda Landtmåteri förrättningar till mig inkomne uppgifter.

	Skiftade mantal.	Skiftad areal.	Skiftad inrösningsjord.	Skiftad afrösningsjord och impedimenta.	Utflyttade hushåll.
		Tld. Kpl.	Tld. Kpl.	Tld. Kpl.	
Laga skiften					
År 1833	11 $\frac{1}{2}$	2,697: 13	1,217: 26	1,479: 19	7
1834	30 $\frac{1}{2}$	9,956: 10	4,150: 19	5,805: 23	45
1835	7	2,253: 12	1,016: 13	1,236: 31	9
1836	14 $\frac{1}{2}$	6,996: 19	2,195: 28	4,800: 23	9
1837	12 $\frac{1}{2}$	3,126: —	906: 24	2,219: 8	9
	82 $\frac{1}{2}$	25,029: 22	9,487: 14	15,542: 8	79
1838	30 $\frac{2}{3}$	17,879: 28	4,355: 19	13,524: 9	20
	112 $\frac{7}{6}$	42,909: 18	13,843: 1	29,066: 17	99
Utbrytningar och hemmansklyfningar efter grunderna för laga skifte.					
År 1833	„	1,421: 25: 3	405: 29	1,015: 28: 3	„
1834	3 $\frac{1}{6}$	1,326: —	504: 27	821: 5	1
1835	1 $\frac{1}{2}$	649: 27	355: 1	294: 26	1
1836	„	165: 5	79: 27	85: 10	„
1837	7 $\frac{1}{8}$	740: 15	130: 21	609: 26	„
1838	„	265: 30	131: 3	134: 27	„
Summa	118 $\frac{5}{3}$	47,478: 24: 3	15,450: 13	32,028: 11: 3	101

Härvid observeras, att vid en del af utbrytningarne och hemmansklyfningarne hemmantalet icke blifvit uppgifvet.

Att samhälligheternes läggande i laga skiften är första villkoret för förbättring af jordbruket inom byarne börjar allmogen allt mer och mer inse, hvarföre laga skiften nu mera än förr sökas, och har den utaf Statsmedlen ärligen beviljade utflyttningshjelpen vid laga skiften i betydlig mån underlättat dem.

Man torde icke böra med tystnad förbigå de klagomål, som försports öfver de drygare kostnader, som efter nya Skiftesstadgans införande äga rum vid Landtmäteri förrättningar, öfverstigande dem, som Enskiftesstadgan medförde.

Beträffande Bruks och Vattenverks rättighet att uppdämma vatten samt följderna deraf, hafva några klagomål af jordägare under ifrågavarande period icke varit föremål för pröfning. Vål är det känt, att vattenuppdämning vid Privilegierade Bruk i Svartån inverkar menligt på de till vattudraget angränsande inägor i Wester Fernebo socken; men någon lagsökning derom har icke blifvit företagen; och då hvar och en har sig öppet att vindicera den rätt, som Författningarne i detta fall utstaka, synes förhållandet icke vidare påkalla någon officiel åtgärd.

Hemman, Lägenheter, Bruk, Qvarnar, som tillhöra dels Kronan, dels Läroverk och dels fromma stiftelser, äro uti min sista underdåniga berättelse upptagne.

Förhållandet härmed har sedermera icke undergått någon förändring.

Förhållandet emellan sjelfägande Jordbrukare och dem som arrendera andras jord är icke eller förändradt; likaså antalet af oroterade Hemman och beloppet af Rotefrihets afgiften.

Statsbidragen upptagas i Tabellen. Om deras inverkan på Näringarne gäller ännu hvad min förra underdåniga berättelse innehåller. Man kan i allmänhet indela dem i två stora stora klasser nemligen 1:o Sådana afgifter, som utgöras till Kronan och Statsverket och 2:o sådana, som icke komma Stats-Verket till godo, men utgöras antingen i natura præstationer eller penningar för allmänna ändamål, såsom Kyrko- och Prestegårds-byggnads-skyldighet, våghållning, fattigförsörjning, skjutsningsskyldighet, brandstod, Tingshusbyggnad, Rofdjurs premier m. m.

Lindring uti den första klassens afgifter skulle endast kunna vinnas genom en jemnare fördelning af grundräntorne och de utskylder, som i allmänhet utgå af fastigheter. Huruvida någon sådan jemnare skattefördelning kan komma till stånd beror af Lagstiftande Makten. Ett väsendtligt hinder härvid är, att efter nyare tidens tänkesätt den privata ägande rätten blifvit satt

emot samhällets allmänna nytta, ehuru den borde vara derunder subordine-rad; ty hvarje Samhälls-Ledamot åtnjuter förmånen af ägande rätten endast förmedelst och igenom samhälls-förbundet. I de fordna tider, då grunden hufvudsakligen lades till de nu varande inre ekonomiska förhållanden ifrån upphöjdare och mera omfattande principer; då kunde en ojemn skattläggning ännu mildras och förbättras genom förmedlingar. Nu mera, ehuru sakförhållanderne mycket förändrat sig, anser man ingen rubbning i skattläggningar böra äga rum, allt under återopande af ägande rättens helgd. Man tilltror sig icke ens att underkasta de uråldriga, ofullständiga och i många afseenden olämpliga skattlägnings-methoderna någon vidare granskning och rättelse, ehuru desse methoder, då de först uppfattades, mera blefvo grundade på sedvana och godtycko än på klar insigt och billiga principer. Af det helas väl beror dock hvar och en enskild medborgares, och den ekonomiska Lagstiftningen torde efter hand kunna åter uppstiga till högre och friare åsigter.

All jemkning af grundräntorne eller jordens bringande till lika natur förutsätter dock, för att blifva rättvis, det Staten beviljar innehafvare af privilegierad jord fullkomlig indemnisation, hvilken i detta tidevarf synes så mycket hellre komma att accepteras, som innehafvarne till stor del äro skuldsatte.

Lättare är att tillvägabranga mildring af de allmänna bidrag, som höra till den andra klassen och som ofta äro mera betungande än de till Kronan utgående utskylder. Kommunerne kunna härom inom sig uppgöra förbättrade regleringar och vända sig till Eders Kongl. Majt för att erhålla Nädig sanktion deraf. Dock äfven vid en del af dessa onera behöfdes biträde af Riksens Ständers lagstiftande makt för att vinna en lindring, som i många fall utan Stats-Verkets betungande kunde ernås.

Skjutsnings-besväret är af denna beskaffenhet. Lindring härutinnan har väl blifvit åsyftad genom de Allmänna författningar, som uppmuntra skjuts-entreprenaden, men lokala förhållanderne äro i vissa delar af Länet sådana, att några skjuts-entreprenader på dräglige vilkor icke kunnat, oaktadt anställda försök, tillvägabringas. Att allmänna kommunikationerne Landvägen genom skjuts-anstalter böra upphållas är tydligt; men att Resande skola äga rätt att blifva genom skjuts fortskaffade för mindre pris än hvar till skjutsen kan af den skjutsande utgöras, dertill finnes ingen annan rättsgrund, än det positiva Lagbudet, som ålägger de skjutsningsskyldige hemmanen, att utgöra skjutsen efter taxa. Knappt någon Regerings-åtgärd skulle, så i moraliskt som ekonomisk afseende, till den grad bidraga till Svenska Allmogens välfärd, som af-

skaffandet af den nu på många ställen tungt tryckande skjutsningsbördan eller dess öfverflyttande ifrån den lidande skjutsnings-skyldige på den njutande skjutsande, genom skjutsningslegans förhöjning. Men då sjelfva skjutsningsbesväret på olika skjutsstationer äfven å samma väg äro så högst olika, följer också deraf, att skjutslegans förhöjning borde vara partiel för att svara emot ändamålet. Detta af skjutshållens olika längd, vägarnes olika beskaffenhet, olika tillgång på skjutshästar m. m. beroende förhållande, bestyrkes bäst deraf, att vid olika Gästgifverier den lega, som af hvarje skjutsnings-skyldigt hemman utgår till skjuts-entrepeneur eller till den som åtager sig skjutsnings-skyldigheten är så högst olika. Vid Arboga Gästgifveri betalar hvarje till skjuts-laget hörande hemman åt nu varande entrepeneuren endast 8 R:dr Banco, men vid Hallsta Gästgifveri har afgiften till skjuts-entrepeneuren genom entreprenad-auction blifvit bestämd till 16 R:dr Banco och en tunna Hafra jemte fyra hjälpskjutser årligen af hvarje mantal eller mer än dubbelt än i Arboga. Bestridandet af den Staden åliggande skjutsnings-skyldigheten har entreprenören i Arboga åtagit sig utan betalning, men i Westerås uppgår deraf mot den årliga entreprenad-summan för Stadsskjutsen nu till 189 R:dr Banco.

Huru hög skjutslegan vid hvarje Gästgifvaregård behöfde vara för att de skjuttskyldige Hemmanens afgift måtte upphöra, kan således icke utrönas på annat sätt, än genom anställande af entreprenad-auctioner vid hvarje Gästgifveri, och man kan förutse, att förändringar deruti äfven med tiden kunde komma att äga rum, som påkallade skjutslegans förökning eller förminskning, allt efter olika omständigheter, hvarföre äfven de af mig föreslagne entreprenad-auctionerne till bestämmande af skjutslegan borde hållas tid efter annan.

Om skjutsningsbesväret öfver hela Riket skulle kalkuleras, uppkomme derigenom en enorm summa, som skulle utvisa huru drygt detta onus är, hvaraf Statskassan dock drager föga fördel; och detta så betungande onus kunde dock utan någons förnärmande afskaffas på sätt jag här ofvan underdånigst föreslagit; men den demoralisation ibland allmogen, som nu varande sättet för hållskjutsens bestridande medför, kan deremot icke i penningar uträknas, och afskaffandet af denna olägenhet vore dock icke mindre vigtig än den ekonomiska lindringen. Allmän förhöjning af skjutslegan vore deremot ändamålsvidrig.

Väghållningen och snöskottningen är äfven ett svårt onus för den skattdragande allmogen och i allmänhet för jordbruket. Detta onus, som i andra Länder längesedan upphört, kunde äfven här i Riket till en rättvis mån lindras, om det blefve hvarje resande ålagdt, att vid begagnandet af Gästgifveriskjuts betala vägpenningar efter skjutshållets längd till exempel 8 sk. Banco

milen. Dessa vägpenningar kunde för hvarje Härad lätteligen uppbåras och redovisas vid ordinarie Häradstingen för att årligen antingen pro rata parte utdelas emellan de vägbyggnadsskyldige eller eljest användas till lindring i deras utgifter för broars och vägars underhåll. Igenom ett sådant bestämmande blefve foror och ofrige med egne hästar resande frie ifrån afgiften, hvilket synes rättvist, enär det egentligen är hvarje ords egne invånare, som begagna sig af egna dragare och sjelfva för det mesta deltaga uti vägbyggnadsskyldigheten.

Ett annat förslag, som skulle kunna lända både till lindring för de vägbyggnadsskyldige och till vägnarnes bättre och jemnare underhållande, vore, att de vägbyggnadsskyldige anslogte vissa Torp utmed de allmänna mest befarne vägnarne och antogo vägtorpare, hvilkas skyldighet skulle vara att ansvara för hvar sitt stycke af vägen emot det de åtnjuto Torpet jemte ett afpassadt bidrag af Häradet i foder och spannmål till dragkreaturs underhåll och egen bergning. Då dessa vägtorpare hade att ensamt egna sig åt väghållningen och dagligen kunde dermed vara sysselsatte, i synnerhet de tider på året, då spårfillning och väglagning mest erfordras, kunde man med skäl vänta, att de också bättre skulle underhålla vägnarne, och det skulle otvifvelaktigt blifva lättare för de vägbyggnadsskyldige hemmanen att utgifva de erforderlige bidragen i foder och spannmål än att in natura utgöra den tidsödande väghållningen, helst tiden både höst och vår, då vägnarne böra lagas, är för landtmanen vid jordbruket så dyrbar och många hemmansägare hafva på ganska betydligt afstånd ifrån hemmanen sina väglotter indelte, hvilket äfven försvårar vägbyggnadsskyldigheten.

Skulle båda dessa förslag kunna kombineras, torde verkan deraf blifva så mycket förnämligare.

Den särskildta förökning af skattebördan, som vidlåder vissa till första klassen hörande, till kronan eller för dess behof utgående utskylder genom sättet för deras utgörande till ex. afrads och kronotionde spannmålnes förslande, torde svårigen kunna borttagas eller i allmänhet mildras annorlunda än genom förändring i Lagstiftningen derom, som af ofvan anförde skäl är så svår att tillvägbringa.

Hemmanens onera äro i Tabellen upptagne i öfverensstämmelse med Jordebok och ofriga till grund för debiteringen tjenande längder och handlingar, indelte kuckehållet efter hvad i karle- och rotevacance afgift betalas, Clerecie-Statens underhåll och kyrkobetjeningens aflöning efter deras uppgifter till taxering, stödjande sig på konventioner och tillfälliga öfverenskomelser inom församlingarne. Fattigförsörjnings skyldigheten är kalkulerad.

efter markegångsprisen och de årliga tillskotten, som på olika sätt af församlingarne utgå; skjutsningssbesväret efter de olika förhållanderne i Länets olika delar; likaså väghållningen, inqvarteringen, Tingshusbyggnaden, Kyrko- och Prestegårdsbyggnaden, Riksdagsmans arfvode, premier för rofdjurs dödande, brandstod.

Rusthållsstammars och deras Augmenters räntor utgöra:

1:o vid Kongl. Lif-Regements Hussar-Corps, hvaraf några Nummer tillhöra detta Län	4,523: 29. 7.
2:o vid Kongl. Lif-Regementets Grenadier-Corps	
Inom Westerås Fögderi	24,656. 44. 3.
Kongsöhrs Fögderi	22,617: 39. 4.
Sahlbergs Fögderi	6,852: 41. 6.
Wäsby Fögderi	16,540: 12.
	<hr/>
	70,667: 41. 1.
	<hr/>
	Summa 75,191: 22. 8.

Politi. Ordning och sedlighet bevakas i allmänhet af Presterskapet med Kyrko-Rådet, understödde af Kronobetjeningen, Uppsyningsmän och på vissa ställen Byfogdar.

Utom de vanliga Klockareskolorna i Socknarne finnas åtskilliga skolor på Landet, som förestås af särskilde aflönade Skolmästare, vid flere Bruk, såsom Skultuna, Svanå, Lesjö, Ramnäs, Sura, Ferna; vid hvilket sistnämnde Bruk Bruksskolan är grundad på Vexelundervisnings methoden.

Likaledes äro skolor efter Lancaster methoden inrättade vid Strömsholms Kongl. Stuteri samt i Rytterns, Hvittinge, Thorstuna, Engso och Munktorps Socknar.

Läraren vid Strömsholms skola njuter lön på Kongl. Stuteriets stat och vid Munktorps sockne-skola är ett årligt bidrag af 20 tunnor Krono-afradsspanmål anslaget till lönebidrag åt Läraren.

I Nora socken, der framlidne Kamereraren Forssius donerat ett kapital af 3,500 R:dr Banko till en skol-inrättning, förestås den af Komministern i Församlingen.

Westerås Gymnasium är inrättadt för hela Westerås Stift, hvilket innefattar största delen af Westerås Län med undantag af Fjerdhundra samt Torpa och Kong Carls socknar, och lyder för öfrigt under detta Stift hela Stora Kopparbergs Län och den delen af Örebro Län, som tillhör Westmanlands landskap.

Antalet af de studerande vid detta Gymnasium utgjorde sistlidet läroår 64 ynglingar.

Westerås högre lärdoms-skola åsyftade äfven hela Länets undervisnings-behof med undantag af förenämnde delar, hvilka tillhöra andra Stift, nemligen Fjerdhundra eller nordöstra delen af Länets, Upsala Stift samt Torpa och Kong Carls Socknar under Strengnäs Stift.

Antalet af den studerande ungdomen i denna skola utgjorde sistlidet läseår 157 och det föregående 165.

Några slöjds-kolor äro ännu icke i detta Län inrättade.

Hälsovården i Länets besörjes af en Provincial-Läkare, 5 Stads-Läkare, 4 Läkare hörande till Regimenterna, 5 Bruks-Läkare, 1 Läkare vid Strömsholm, 5 Djur-Läkare, 43 lönade och examinerade Barmorskor, samt 2 sådana Barmorskor utan lön.

På Läns-Lazarettet och Läns-Kurhuset, som är i ganska godt skick, hafva patienternes antal utgjort:

År 1837, 202 intagne patienter, deraf 79 veneriska, 134 utskrifne friska, 9 förbättrade, 7 obotade, 16 döda.

År 1838, 299 intagne patienter, deribland 111 veneriska, 212 utskrifne friska, 13 förbättrade, 13 obotade, 26 döda.

Sjukhuset rymmer 68 sjuksängar och har särskilda rum dels för veneriska, och dels för koppsmittade. — Badhus är dervid jemväl inrättadt.

Afgiften för chroniska sjuka har varit 12 sk. Banko om dagen.

Apothekens antal är lika som efter min sista underdåniga berättelse nemligen: 2 i Westerås, 1 i hvardera af städerna Arboga, Köping och Sala samt 1 i Norbergs by.

Under cholera-farsoten år 1834 blefvo åtskilliga sjukhus inrättade i Socknarne, hvilka dock sedermera lyckligtvis icke behöft begagnas.

Hälsovården i Socknarne beror mycket på Presterskapets nitiska omtanka.

Den veneriska smittan fortfar att ännu vara gängse, och de sjukas antal synes hvarken förökadt eller minskadt.

Vaccinationen drifves med framgång.

Om fattigvårdens tillstånd i Länets lemna de till Eders Kongl. Maj:t ingångne uppgifter en generel öfversigt.

Enligt sammandraget af dessa uppgifter för år 1836, utgjorde antalet af understöds-tagare på landet:

	Mankön.	Qvinkön.	Samma.
af	654.	1,630.	2,284.
Förvaltande och betjenande personal vid Fattigvårds-anstalterna med aflöning utgjorde på landet	39.	6.	45.

Utgifterna vid fattigvården utgjorde på landet		15,959: 22. 2:
<i>De årliga kostnaderna</i> utgjorde på landet:		
1:o För fattige på allmänna inrättningar	5,248: 27.	
2:o För fattige utom sådana inrättningar	9,006: 32. 5.	
	<hr/>	14,255: 11. 5.
3:o För tillfälligtvis behöfvande	950: 32. 8.	
4:o För mindre arbetsföre	4,541: 22. 5.	
5:o För oförmögne till arbete	9,014: 25. 3.	
	<hr/>	14,506: 32. 4.

Om man jemför understöds-tagarnes antal med folkmängden på landet, som för berörde är beräknades till 82,576 personer, befinnes, att understöds-tagarne utgöra nära $2\frac{3}{4}$ procent af folkmängden eller närmast en understöds-tagare på 36 personer.

Anställer man åter jemförelse emellan understöds-tagarnes antal och utgifternas summa, så belöper på hvarje understöds-tagare öfver hufvud ett belopp af 6 R.dr 47 sk. 5 rst.

Uti alla församlingar i Länet är fattigvården reglerad och handhafves dels efter särskildt fastställdt Reglementen och dels efter öfverenskommelser och särskildte beslut. Vidare förbättring af fattigvårds-anstalerna beror hufvudsakligen på resultatet af de undersökningar och förslag, som Eders Kongl. Majt i Näder låtit den Allmänna Fattigvårds-Kommittén verkställa och utarbete.

Uti gästgifveri-anstalerna inom Länet har under de sednare åren åtskilliga förändringar blifvit vidtagne och försök anställde att tillvägbringa skjuts-entreprenaden.

Sörby och Kinnsta gästgifvaregårdar nära Sala hafva blifvit indragne och skjutsen förlagd till Sala gästgifveri. Likaledes är Broddbo gästgifveri indraget på vägen ifrån Sala till Dalarne och skjuts-ombytet förflyttadt till Jordbron, hvarigenom äfven Wiggarnes gästgifvaregård kunnat indragas och skjutsen derifrån förläggas till Jordbron.

Vid Sala, Hallsta och Arboga gästgifverier äro både håll- och reservskjutsen ställda på entreprenad; men skjuts-entreprenaden vid Hallsta är redan af entreprenören uppsagd och vid förnyad entreprenad-auktion har något anbud derpå icke kunnat erhållas. Ytterligare försök för att få ny skjuts-entreprenör vid Hallsta kommer dock att ske, hvarpå beror, om skjutshållningen vid detta gästgifveri kommer att återgå till sitt förra skick.

Vid Jordbron är en del af hållskjutsen ställd på entreprenad, nemligen den del, som utgår ifrån Sahlbergs fögderi.

Vid Hemmingsbo och öfrige Gästgifvaregårdarne på Stora Kopparbergs-

vägen torde möjlighet vara att få skjutsen ställd på entreprenad, om Eders Kongl. Majt skulle tackas i Näder bifalla skjutslagens gjorde ansökningar om förhöjning i skjutslegan, i afbidan hvarpå den beslutade entreprenad-auctionen i skjutsen vid Hemmingsbo är uppskjuten.

Genom ofvanberörde indragning och förflyttning af Gästgifverier äro Gästgifvaregårdarnes uti mina förra berättelser uppgifne antal förminskadt med 3.

Antalet af Sockne-Magazinerne och deras fonder har sedan min sista underdåniga berättelse icke undergått någon förändring.

För att desse inrättningar måtte blifva så gagneliga som de kunde och borde, behöfdes en hufvudsaklig reform, utgående ifrån förändrade principer för syftmålet och för en i följd deraf förbättrad förvaltning. Dessa Magaziner i deras närvarande skick äro nu mera Magaziner på papperet och i räkenskaperne öfver utestående fordringar, än verkliga tillgångar vid mindre gymnande årsvexter; och ehuru Sockne-Magazinerne visserligen nu äro för Socknarne nyttiga, kunde de dock blifva af ojemnförligt större nytta, om de grundades på torkad säd, som utan att förskämmas kan en längre tid magasineras och om förvaltningen ställes så, att tillgångar för missvextår kunde med säkerhet vara att ur Magazinerne påräkna tillräckliga för eller i någon mån motsvarande Socknens behof, och om derjemte begagnades utvägen att genom spanmålens försäljning, då konjunkturen sådant medgäfv, vinna Magazinerne förkofran; dock komme härvid det allmännas fordran i kollision med Församlingarnes rätt att om sina Magaziner sjelfve besluta.

Uti en Socken, nemligen Romfartuna, hafva åtgärder blifvit vidtagne till en på sådane grunder förbättrad organisation af Sockne-Magazinet, och då erfarenhet hinner vinnas om resultatene häraf, torde exemplet äfven blifva efterföljdt i andra Socknar.

Angående de här i Länet träffade och af Eders Kongl. Majt i Näder fastställda öfverenskommelser om præmier för Rofdjurs dödande utom skallgång, har jag, under den rubrik, som handlar om jagten såsom en binäring, redan gjort underdånig anmälan.

Såsom Police-anstalt äro dessa öfverenskommelser för ändamålet tjenlige.

Ibland de å Landet utom Gästgifvaregårdarne privilegierade krogar har Långängskrogon, belägen vid allmänna landsvägen emellan Westerås och Kohlbäck, blifvit under de sednare åren indragen; och sedan innehafvaren utaf Strömsholms för Kronans räkning utarrenderade värdshus nu mera genom laga kraftvunnen dom blifvit förklarad arrende-rättigheten förlustig, har jag hos Eders Kongl. Majt och Rikets Kammar-Collegium gjort hemställan om en för-

förändrad reglering med detta värdshus, åsyftande att den för orten skadliga och öfverklagade krogning, som der drifvits, må upphöra och värdshuset komma uti ett bättre skick, hvilket icke lärer kunna ske med mindre än att Kronan cederar det förut af värdshuset påräknade arrende eller åtminstone en stor del deraf, samt att värdshusidkare antages icke genom entreprenad-auction eller med vilkor af den högstbjudandes prioritet till värdshushållningen.

De för öfrigt i Länet privilegierade krogar äro icke af Församlingarne öfverklagade. Deras antal, uppgående till 13, torde icke kunna anses betydligt. De fleste synas nödvändiga för vägförandes behof; dock har jag anmånat Kronofogdarne, att hvar i sitt Fögderi härom anställa undersökning och, der någon anledning är till indragning af en eller annan privilegierad krog, deröfver infordra församlingarnes utlåtande och derefter hos mig göra den hemställan i afseende på indragningen, hvartill omständigheterna föranleda.

Sparbankerne i Länet äro 3, nemligen:

	Insättare- nas antal.	Insättningens belopp.		Stiftelse fond och besparingar.			
1:o Westerås Sparbank	600	4,058	—	—	1,395	35	4
2:o Sala d:o	—	14,156	6	—	856	35	—
3:o Skultuna d:o	37	1,164	12	6	—	—	—

§. 5. Städerna.

Deras antal är fyra nemligen:

1:o *Westerås*, Bergs- och Handels-Stad vid Svartåns utlopp i Mälaren, är säte för Landshöfdinge och Biskop. Tomternas antal är 421, hvaraf 350 äro bebyggde. Stadens vidd, gatorna oberäknade, är 108 tunnland 14 $\frac{1}{2}$ kappland inom Staqvettet. Den på tomterna fördelade utmarken blifver årligen mer uppodlad, men skiftläggningen deraf är för många mindre bekvämlig, emedan Lotterne blifvit utbrutne på flere ställen i olämpliga figurer eller aflånga och smala rektanglar, som gör instängningen kostsam.

Staden grundar sitt egentliga bestånd på Handeln, som här är ganska liflig. Spanmål utgör den förnämsta handels-artikeln, hvarförutan viktualie, speceri- och kramvaror till en betydlig mängd afsättas. Mormessemarknaden,

som vanligen börjar den 19 September, är den hufvudsakligaste. Stadens folkmängd består efter 1838 års Mantalsskrifning af 3,438 personer, deraf 2,362 äro mantalsskrifne. Folkmängden har således, på sätt förut är anmärkt, ökats med 134 personer, hvaraf kan slutas, att industrien icke är i aftagande, ehuru fattigpersonalen och afgifterne till de fattigas underhåll äfven förökats.

Handtverkerierne äro uti ett stillastående skick. För deras uppkomst behöfdes verksammare anstalter till handtverks-lärlingars danande och till förekommande af Gesällers ostadiga lefnadssätt. Ehuru mycket klagas öfver Skrå-Ordningens tvång, äro dock garantier nödige och vissa ordningsreglor för bestämmandet af förhållandet emellan Mästare, Gesäller och Lärlingar.

Tillräcklig tillgång på dagsverkare äger Staden så väl af dess egen arbetsklass, som af de Dalkarlar, Wermländningar och Westgöthar, hvilka sommarmånaderne utvandra och söka arbete. Priset på ett karledagsverke är vanligt 32 sk. Banco.

Tillförseln på Landtmanna-produkter af hvarjehanda slag har Staden ifrån den kringliggande orten. Dock odlas äfven inom Staden åtskilliga Trädgårdsväxter, hvaraf endast Tobak och gurkor afsättas utom Staden. Den till Staden hörande åkerjorden skötes i allmänhet väl och gifver god afkastning. Den är dock till en del stenbunden. Utsädet består mest af Råg, Korn och blandsäd, men hvete, hafra och trindsäd begagnas mindre dertill. Vanligtvis besädas åkern två år å rad och hvilat det tredje. En och annan af Jordbrukarne på Stadens område har på sednare ären uppfört väder- eller torkrior. Hvitbets-odling är hitintills försökt i obetydlig mån.

Huru Westerås Rederi-Bolag förenat sig med ett Ångbogsserings-Bolag, har redan i det föregående vid berättelsen om sjöfarten i Länet blifvit anfördt. Följden häraf har redan varit någon förhöjning i fraktlegan för jerneffekter.

Ibland bildnings-anstalter för ungdomens undervisning finnes i Westerås ett Gymnaslum och en högre Lärdoms-skola. Den här i Staden varande Lancaster-skola, som af Eders Kongl. Majt ännu med årliga tillskott understöddes, har erhållit en ganska rymlig och tjenlig lokal uti den fordna Hospitals-kyrkan, hvilken efter Hospitals-Inrättningens flyttning blifvit jemte tillhörande gård af Kongl. Seraphimer-Ordens-Gillet för Stadens allmänna behof inköpt.

Sjukvårds-anstalter har Staden gemensamma med Länet uti här varande Lazarett och Kurhus, äfvensom tre praktiserande Läkare äro att tillgå. Den år 1834 i Staden yppade Cholera-farsoten borttryckte endast 65 personer af 182 insjuknade och hämmades genom tjenliga anstalter.

Till Fattigvårdens förbättrande har ett nytt Reglemente derföre blifvit utarbetadt, som Eders Kongl. Maj:ts Nådiga pröfning varder understäldt.

Det så kallade Schenströmska Barnhusets fond har genom Herr Bruks-Patronen Fredrik Langenbergs frikostighet blifvit förökad. Denna Inrättning är förvandlad till Pensionsfond för fattige barn, som utackorderas till uppfostran hos enskildte personer och för äldre behöfvande, hvilka njuta understöd af fonden. Inrättningens förra gård, hvilken hade råkat i lågervall, är nu med Eders Kongl. Maj:ts Nådiga tillstånd försäld.

Af Carlsköldske och Hülpherske donationerne utdelas räntorne årligen till pauvres honteux.

Skjutsningsbesväret har för Staden blifvit lindradt genom Entreprenad-auction och spekulanters täflan dervid.

Polis-uppsigten i Staden besörjes under Magistratens inseende af en särskild tillförordnad Polis-Rådman, äfvensom af Stadens Fiskal, biträdde af Stadsbetjeningen och af Stadens invånare särskildt valde ordningsmän för de särskildta kvarteren.

En särskild Brand-Direktion med ständig varande vaktgöring af Brandvakter och Tornväktare är, till förekommande af eldsvådor, organiserad. Äfvenledes har en frivillig Brand-corps bildat sig.

De till Kongl. Bergs-Collegium årligen ingående uppgifter och tabeller öfver Fabrikernes, Handtverkeriernes, Handelsns och Sjöfartens tillstånd upplysa närmare förhållandet härmed och de förändringar, som under ifrågavarande period sig tilldragit.

I medelberäkning hafva de till Stadens Styrelse och uppbördswerks aflönande samt publika byggnaders underhåll anslagne, donerade medel, bestående af Väg- Bro- Hamn- och Mätare-penningar, under de sista åren uppgått till ett årligt belopp af 6,391 R:dr 23 sk., 9 rist Banco.

2:o *Sala Stad*, är likaledes en Bergs- och Handelsstad, men saknar sjöfart såsom belägen upp i Landet bredvid Sala Grufva.

Invånarnes näringsfång är Bergsbruk, jordbruk, handel och handtverkerier.

Sala silfvergrufvas afkastning är redan under rubriken Bergverk här ofvan anford.

Stadens folkmängd, Bergslagens arbetare, deras hustrur, barn och tjenstefolk deruti inbegripne, är 2,963 personer, deribland mantalsskrifne:

Mankön	833.
Qvinkön	<u>1,096.</u>
	1,929.

Mantalsfrie:

Mankön	464.	
Qvinkön	570.	
		<u>1,034.</u>

Folkvärdet har således blifvit förökad med 240 personer.

Handeln drifves i minut och i kommission icke till någon särdeles höjd. De handlandes antal är 18, hvaribland 11 hafva öppna salubodar.

Handtverkeriernes antal är 66.

Garfverierne och Färgerierne äro de betydligaste ibland handtverken.

Fabriker. Den af Herr Bergs-Hauptmannen och Riddaren J. H. af Forsselles anlagde, i sista berättelsen omförmäldte blyhvitts- och ättike-fabrik har, åtminstone hvad Blyhvitts-tillverkningen beträffar, icke blifvit drifven på sednare åren. Någon ättika har blifvit tillverkad och till salu hällen.

Hagelfabriken, tillhörande Herr Bergmästaren P. N. Sevén och Konstmästaren J. G. Schröder, fortfar, och hafva dervid blifvit verkställda sådana förbättringar, att Sala hagel nu mera äro allmänt godkände och afsättningen deraf icke obetydlig.

Angående tillförseln af Landets produkter och prohibitiva författningar till Stadens fördel återopas mina underdåniga berättelser för de tvenne föregående Qvinquennier.

Några större odlingar hafva icke blifvit verkställda; men Stadens jord brukas i allmänhet väl. En större del af tomtjorden är utarrenderad och en del utlemnad på hälftenbruk. Många af den omkringboende allmogen äger jord och fastighet i Staden.

Utom de i förra berättelserna omförmäldte tvenne skolor har nyligen en Lancaster-skola blifvit inrättad, hvars Lärare aflönas af Bergslaget. Äfven har försök nyligen blifvit gjordt med en så kallad små-barns skola.

Två Läkare, den ena lönad af Staden och den andra af Bergslaget, äro vid Staden anställda och en Veterinär i Staden boende. 2:ne Barnmorskor äro äfven här stationerade.

Fattigvården handhafves af Kyrko-Rådet med biträde af dertill utsedde så kallade Fattigvårdar på förut vanligt sätt. Fattigbidraget utgör årligen 1.500 R:dr Banco.

Ordinarie räntan af Bergsmans-jorden består uti Bergsmännernes skyldighet att för Silfververkets drift hålla hästar och folk samt uti Malmforsling, hö-lefverering och öke dagsverken.

Tabellen upplyser diverse onera och allmänna besvär.

Ifrån Salu-accis och Båtsmanshåll har Staden af ålder varit befriad.

Stads-kassans inkomster användas till Stadens allmänna utgifter, såsom Tjenstemännens aflöning, Publika byggnader, broars underhåll m. m. De bestå af arrendet för Ekeby, Jakob Matts och Stentorps Qvarnar, Norr Kista hemmansränta, marknads- stånd- och plats-penningar, arrende af Nora Allmännings ängar, Sundsbacka fiske, Kyllinge stam och Stadsträdgården, Gerningsören m. m.; men som desse medel icke förslå till Stadens utgifter fylles bristen genom årlig taxering till ett belopp af 2,300 R:dr.

Om Sala Sparbank är förut berättadt.

Folkets bildning och sedlighet synes icke hafva aftagit.

3:o *Arboga*. Stadens läge är i förra berättelserne beskrifvet. Åens uppgrundning fortgår, så att ifrån midsommar till hösten sällan högre än fem å $5\frac{1}{2}$ fots vatten finnes, då fartygen icke kunna gå upp till Staden annat än nästan tomma samt derföre nödgas landa vid det så kallade Stenlöpet omkring $\frac{1}{3}$:dels mil ifrån Staden, dit jernet med prämar måste föras från vägen och re-tourlasten med prämar eller Landvägen hemtas. Kostnaden för Åens upprensning medelst muddring torde uppgå till 50 å 60,000 R:dr Banco, som öfverstiger värdet af alla Stadens fartyg, men troligen skulle kunna genom en mindre afgift i många år å de transporterade varorne ersättas, om Staten ville till muddringen tillskjuta kostnaden. Åbyggnaderne i Arboga äro nästan alla allmänt af träd, så att blott fyra stenhus finnas utom Rådhuset och kyrkorne, som äfven äro af sten. Husen underhållas i allmänhet väl, och på de sednare åren hafva många nya 2-våningshus af träd blifvit uppförde och husen i allmänhet påbyggde eller reparerade, så att Staden fått ett förbättradt yttre utseende.

Stadens folkmängd och Borgerskapets antal har sedan år 1832 obetydligt ökats. I Staden finnas nu efter 1838 års mantalsskrifning 1,228 mantalsskrifne personer, deraf 511 Mankön och 717 Qvinkön, samt dessutom 556 minderårige barn och 116 befriade för ålder och fattigdom. Hela folkmängden utgör således 1,900 personer, och den tillökning af 144 personer, som tillkommit sedan 1832, äro å Stadens utmark inflyttade hushåll af arbetsklassen, som der fått bosätta sig att odla.

Luvånarnes sedlighet fortfar. Brottmål och rättegångar äro sällsynta samt krogar och källare föga besökte af Borgerskapet, blott af några få afsigkomne Borgare och en mindre del bland den arbetande klassen, hos hvilka fylleriet märkeligen tilltager, då sädesprisen äro låga.

Stadens näringsfång fortfar att vara handel, handtverkerier, sjöfart, faktori-rörelse för Bergslagen och till någon del Jordbruk å den Staden tillhörande Jord.

Handelsrörelsen har genom Köpmännens arbetsamhet, sparsamma hus-

hållning och goda principer i handeln att sälja varan för lindrigare pris och ofta omsätta Kapitalerne bibehållit sig sedan 1832, så att ingen Cession ibland Handlande inträffat. På de sednare 2:ne åren hafva dock de Handlandes antal ökat öfver behovet. Önskeligt vore, att de ej skadade hvarandra. Handeln bedrifves mest med viktualier, specier och kramgoods samt något spanmål, derå dock ingen större tillgång till uppköp å torget finnes, utan måste större sädeslager för spekulation hämtas från andre orter. Efterfrågan å spanmål är här icke eller betydlig, i anseende dertill, att Bergslagerne sjelfva hämta sin säd från aflägsne sädesorter, samt dessutom Bergstädernas Handlande äfven äro med säd försedde.

Handtverkerierna hafva genom de lägre sädespriserne, som i allmänhet varit gängse intill sommaren 1838, någorlunda bibehållit sig, så att de som med arbetsamhet skött sine verkstäder haft sin utkomst och kunnat utan tvångsmedel betala de dryga Krono- och Stads-Utskylderne.

Sjöfarten bestrides af ett Bolag, stäldt på Aktier, tillhörande både Stadsboer, Bruksägare och andre personer, som äga 16 stycken seglande fartyg och förledit år låtit bygga ett Ångfartyg, Wikingen, till begagnande dels för passagerare frakt 2:ne gånger i veckan å Stockholm och dels för bogsering af de seglande fartygen på Arboga Å emellan Staden och Kongöhrs Redd. Detta Bolag vidkännes ensamt kostnaden för farvattnets öppna hållande medelst utruskning, pålar och duc d'alber, lossprämar och 2 lastnings bryggors underhållande. Till desse bryggor läggas fartygen, då de för lågt vatten icke kunna begagna stadens bryggor och hamn. Ett annat Ångfartyg Gustaf Wasa, som äges af ett Bolag utom Staden, har äfven under fem års tid gjort ordentliga passagerare resor emellan Stockholm och Arboga 2 gånger i veckan

Faktori-rörelsen är icke betydlig och sysselsätter 5 personer, deraf blott 2 äro Borgare.

Jordbruket är i samma förhållande, som enligt mine förre underdånige berättelser. Jorden skötes i allmänhet väl, men är belastad med en tionde af 7 kappar säd på hvarje tunland åker samt en kostsam våghållning, som belöper 10 å 15 alnar på hvarje tunland samt dessutom med andre stadsutskylder, såsom en tredjedel i kostnaden för strömsbrons byggnad och underhåll, fattig-afgiften och båtsmanshållet, så att det är svårt att få arrendator till någon jord. Den tyckes dock snarare hafva stigit än fallit i värde, sedan bönder från de Staden angränsande hemman börjat att köpa jord i Staden.

Allmänna Onera. De som mest tryckt Borgerskapet i Arboga hafva varit Båtsmanshållet, Inqvarteringsskyldigheten och Brandverket samt Fattig-

försörjningen och underhållet af Stadens Kyrka, hvilken icke har något anslag till Vin, utan blott 60 R:dr Banco till underhåll af Stadens åkerskatts-medel. Arboga har betalt Vacance-afgift för 16 Båtsmän, och har det icke funnits någon Stad i Riket så besvärad af Båtsmanshället som Arboga. Borgerskapet enskildt har betalt deraf för 12 och jorden för 4 båtsmän.

Detta af Magistraten anförde missförhållande vid Båtsmans roteringen får jag underlånigst anmäla, med tillägg, att detsamma nu mera genom Eder Kongl. Majts i ämnet nyligen utkomne Nådiga Bref blifvit afhulpet.

I afseende på inqvarteringsskyldigheten är Borgerskapets underdåniga önskan, att, då större antal tågande trupper af en eller flere Bataljoner eller Regementen i Staden inqvarteras, deras proviant måtte få i portioner genom upphandlings-auction anskaffas på Kronans bekostnad, hvilken förmån Eders Kongl. Majt vid flere föregående tillfällen i Näder förunnat till stor lättnad för Borgerskapet, som ändock får tillsläppa rum, ved och ljus, hvarförutan, då manskapet är ordentligt, det alltid särskildt undfar någon traktering af gårdsägaren, oberäknad den tidspillan i göromål för gårdsägarens och borgarens tjänste- och arbetsfolk, som inqvarteringen förorsakar.

Binäringar äro inga, utom en liten handel med kor, som uppköpas af några qvinnor ibland arbetsklassen och å fartyg transporteras till Stockholm att der säljas, hvilken handel de sednare två åren mycket aftagit. Äfven har Staden haft rättighet att baka sudna kringlor till afsalu å alla orter, men vedens dyrhet, orsakad af den starka åtgången derpå för ångfartygen samt ett ökad pris å hvete hafva orsakat, att denna näring nästan alldeles upphört.

För Ångfartygen upphandlas nemligen 8 à 900 famnar ved.

Prohibitiva författningar, som nu gälla, äro endast den, genom Kongl. Privilegierna den 8:de Augusti 1709 och 16:de December 1719, för Skutgillet i Arboga, medgifne rätt, att uteslutande afföra Bergslagens Effekter till Stockholm. Denne rättighet utöfvas nu af Stadens Rederi-Bolag, men genom Kongl. Brefvet den 23 Januari 1827 är i Näder förklaradt, att desse privilegier med visse undantag endast till 1841 få begagnas.

Undervisningsverket är på samma fot som enligt mina förtä underdåniga berättelser. Lancaster-Skolan, dertill Eders Kongl. Majt i Näder anslagit 100 R:dr såsom hjälp eller årligt biträde till Lärarnes aflöning, fortfar, och har Staden varit nog lycklig att dertill få skicklige Lärare, som nu undervisa öfver 100 barn derstädes.

Fattig-försörjningen bestrides oförändradt på sätt i mina förra underdåniga berättelser omförmäles. Ahllöfska Barnhuset fortfar äfven i sitt förra

skick. Fattig-personalen har dock beklagligen ökats, likasom fattigkassans utgifter och församlingens bidrag dertill i synnerhet för barn, hvilkas föräldrar tidigt eller under cholera-farsoten aflidit.

Angående extra onera åberopas förre berättelserna

4:o *Köping*. Stadens folkmängd är förut uppgifven till 1,420 personer.

Deraf äro mantalsskrifne

Mankön 397.

Qvinkön 516.

Mantalsfrie

Mankön 242.

Qvinkön 265.

Emot invånarnes sedlighet förekommer ingen särskild anledning till anmärkning. Inga egentligen grofva förbrytelser hafva här blifvit föröfvade. De flesta brott, som blifvit i staden åtalade, äro begångne af personer från andra orter. Stadens väsendtligaste näringar äro handel och handtverkerier, hvilka lemna sina idkare skälig utkomst, men föga vinst derutöfver. Bristande rörelse-kapitaler och minskad afsättning förhindrar handtverkeriernas fortkomst. Felande arbetskicklighet och mindre ordentlighet medverka äfven understundom härtill. Den i Köping förut betydliga tillverkningen af chatullmakarearbete, faneradt med ahlroth, har, i anseende till bristande afsättning, äfven aftagit, ehuru chatullmakarnes skicklighet är oförminskad; och ehuru klander icke försports emot arbetets snygghet och duglighet.

Handeln inskränker sig till omsättning af från Stockholm hämtade förnödenhetsvaror till stadsboerna och omkringliggande ortens invånare samt till Skinnskattebergs Bergslag; men då bruken i nämnde Bergslag vanligen sjelfva genom antagna Faktorer besörja inköp af sina spanmåls-behofver samt af erforderliga viktualievaror, kunna de Handlande, hvilka möjligen ägde förmåga och fallenhet dertill, svårligen utvidga deras rörelse till den större spanmåls-handeln, hvilken dock, om den drefves med omtanka, här kunde blifva lönande.

Den bergning och sysselsättning, som seglations-rättigheten på Mälaren tillförene lemnat flere ibland stadens invånare, är icke mera att säkert påräkna. Den synes fastmera komma att minskas eller upphöra, äfvensom fartygs-ägarnes inkomst af deras flotta. Fartygen hafva fallit ansenligt i värde, derigenom att Bruksegares Ångbogserings-Bolag sjöledes transporterar både jern-effekter och annat gods ifrån och till staden och genom befraktningarnes fullgörande på kortare och lätt beräknad tid synes komma att uttränga Köpings Rederi.

Till

Till betydlig lättnad i varutransporten ifrån Mälaren till Staden skall utan tvifvel bidraga den muddring, som nu mera blifvit genom antagen Entreprenör börjad uti den från Staden till Mälaren nedlöpande Än och hvilken muddring bekostats dels med ett af Eders Kongl. Majt i Näder beviljad Stats-anslag och dels äfven förmedelst enskildte sammanskotter.

Å Stadens sädesbärande jord begagnas endast de vanliga Spanmålsslagen, sedan uttrönt skall blifvit, att odling af lin, hampa och tobak icke kan med framgång fullföljas.

Boskapsskötseln idkas af en del bland invånarne till fyllande af deras oundgängliga behof.

Staden har sig upplåten en Skogs-allmänning i Odensvi Socken om 187 tunnland 17 kappland, deraf någon egentlig afkastning likväl ännu icke kunnat påräknas efter det starkare tillitande, som berörde skogstrakt för flere år tillbaka varit underkastad.

Stadens förra skol-inrättning har, genom Eders Kongl. Majts Nådiga Bref den 7 September 1836, erhållit sin reorganisation, och tillfälle således blifvit beredt äfven för Köpings Landsförsamling att för sina barn draga nytta af den nya Inrättningen. Skolan består af en Rektors samt en lägre klass, uti hvilken sednare Vexel-undervisnings-metoden skall följas och der utrymme är kalkuleradt för 150 barn utur Stads och Landsförsamlingarne. Ett nytt skolhus af gjutet kalkbruk efter Rydinska metoden är under byggnad, som kommer att i tvenne våningar innefatta tillräcklige boningsrum för Lärarne äfvensom 2:ne lärosalar.

Sedan den år 1832 på försök antagne Fattigvårds-Inrättning upphörde den 1 Maj 1834, blef vid sistnämnde tid en ny Fattigvård organiserad efter ett af Eders Kongl. Majt i nåder fastställt Reglemente. Tillgångar till fattigförsörjningen beredas genom taxering å Stadens invånare i grund af bevillning efter 2 Art. i Bevillnings-förordningen; äfvenså förmedelst räntorne från de obetydliga fonder, hvilka, tid efter annan, blifvit till de fattige anslagne.

En fabrik för tillverkning af Bomulls-strumpor finnes i denna Stad. Fabriken har 3 stolar och sysselsätter 3 väfvare jemte en qvinsperson, som biträder vid blekningen. År 1838 förfärdigades der 444 par bomulls-strumpor och 48 par väfda kaleçoner till ett sammanräknadt arbetsvärde af 565 R:dr Banco.

Vid tre färgerier hafva tillverkningar blifvit åstadkomne till ett värde af 840 R:dr Banco.

En urmakare i denna Stad påräknar af sitt yrke 300 R:dr Banco i årlig inkomst.

Binäringar finnas i denna Stad inga.

Några andra inkomster äger Köping icke än de vid Stadens och Ströms-
holms vågar utgående vågpenningar samt hamn- och bro-penningar, hvilka
år 1838 utgjorde tillsammans 3,226 R:dr 33 sk: Banco.

Med djupaste undersåtlig vördnad, trohet och nit framhärdar.

Stormäktigste Allernådigste Konung!

Eders Kongl. Maj:ts

underdånigste och tropligtigste tje-
nare och undersåte,

F. RIDDERSTOLPE.

L. O. AHLM.

A. W. AHLBORG.

